

MIESIĘCZNIK
STOWARZYSZENIA
BIBLIOTEKARZY POLSKICH
I BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ M.ST. WARSZAWY

6/2002

BIBLIOTEKARZ

Cena zł 8,00

Jan WOŁOSZ:

Wojewodowie a biblioteki publiczne

Aniela PIOTROWICZ,

Ewa GRZĄDZIELEWSKA:

Krajowy system elektronicznej dystrybucji
kopii dokumentów dla środowiska medycznego

Jolanta SOBIELGA:

Biblioteka akademicka jako wartość regionalna

Alżbieta MALINOWSKA,

Anna ŁUKASIK:

Szara literatura – zasoby i funkcje informacyjne

NOWA EDYCJA SYSTEMU PATRON

Komputerowy system biblioteczny
PATRON
dla Windows
to najnowocześniejsze oprogramowanie
dla dużych i średnich bibliotek.

Zapraszamy do naszej nowej witryny
w Internecie www.mol.com.pl

Zaprezentujemy system biblioteczny
PATRON w siedzibie biblioteki.

MOL ^{Sp. z o.o.}

81-340 Gdynia
ul. Hryniewickiego 10
tel./fax (058) 661 15 83
tel./fax (058) 620 39 53
e-mail: mol@mol.com.pl

Mówiąc między nami

Bibliotekarstwo jest dziedziną, w której politycy różnego kalibru mogą wypowiadać opinie i niekiedy podejmować decyzje urągające zdrowemu rozsądkowi, szkodliwe, podyktowane brakiem wiedzy, celami walki politycznej, ambicjami lub zwyczajną głupotą, nie narażając się przy tym na śmieszność i kompromitację. Dobrze, gdy przyjmuje to postać aż tak horrendalną, jak propozycja łączenia bibliotek publicznych z urzędami pocztowymi, bo taka szczególnie w zarodku. O wiele gorzej, gdy w mizerii budżetów bibliotecznych szuka się oszczędności lub w ferworze wzniesionych waśni politycznych i walki o kierownicze stołki огоłaca się bibliotekę z profesjonalistów lub rozdziela się na części, by dzielić się łupem, „wzmacniając” je lub „uzdrawiając” osobami niekompetentnymi z dominującego właśnie układu. Tak było niedawno, tak dzieje się obecnie. Smutno się robi człowiekowi na duszy, gdy w tego rodzaju działania dają się wciągnąć osoby, które latami swojej pracy zawodowej w bibliotekarstwie dały się poznać jako autorzy interesujących refleksji i propozycji. A co powiedziec o sytuacjach, gdy radni poczytują dyrektorom za zasługę to, iż nie pozwolili sobie na fanaberie i nie zainstalowali komputera w swoim biurze albo że „rozpirzyli” grupę entuzjastów komputeryzacji w swoich instytucjach. Słychać też o nakazach zarabiania pieniędzy, likwidacji filii bibliotecznych, zorganizowania dochodowych kawiarni w bibliotekach, czy pobierania opłat za korzystanie z szatni...

Cale szczęście, że nie są to zjawiska powszechnie obserwowane. Jednak nawet incydentalne erupcje głupoty psują klimat i nie trzeba wiele, by za ich przyczyną utrwalała się skłonność do zniechęcenia i bierności. Zastanawia jednak brak reakcji na sygnalizowane wyżej wybryki...

Takie niewesołe myśli nawiedzają mnie w związku z kontynuowanymi pracami Krajowej Rady Bibliotecznej nad nowelizacją ustawy o bibliotekach. Cóż bowiem z tego, że jestem przekonany o potrzebie nowej ustawy, kiedy nie dostrzegam możliwości jej przeprowadzenia w Sejmie, a także opracowania jej dobrego projektu i skutecznego lobowania. Ci bowiem, którzy by się mogli podjąć tego zadania, na ogół nie wierzą w możliwość powodzenia przedsięwzięcia. Zniechęca ich wiele przeszkód, m.in. styl pracy parlamentu, niedobre doświadczenia z prac nad obowiązującą ustawą, nadal dostrzegalne podziały resortowe i często bezrefleksyjne, nawykowe przywiązanie bibliotekarzy do dawnych centralistycznych rozwiązań, dziś niemożliwych do zastosowania. Dość trudno byłoby także przekonać polityków, że nowa ustawa to sprawa ważna i że bez udziału osób w tej materii kompetentnych nie da się jej dobrze przygotować. Jawi się też wiele innych pytań, na które brak odpowiedzi. Na przykład czy są ludzie, którzy potrafiliby torować drogę projektowi ustawy do parlamentu? Najtrudniejszą jednak okolicznością jest osłabienie gospodarcze kraju, problemy z budżetem i perspektywa utrzymywania się jeszcze przez jakiś czas trudnej sytuacji w finansach publicznych. W tych warunkach Sejm nie przyjmie ustawy zakładającej wzrost wydatków na cele biblioteczne, a przyjęcie założenia, że nowa ustawa może się obejść (co już ćwiczyliśmy) bez wzrostu nakładów, dowodziłoby aberacji umysłowej jego pomysłodawców.

W tej sytuacji słuszny jest chyba zamiysł nowelizacji tych tylko zapisów w ustawie, które przeszkadzają w funkcjonowaniu bibliotek. W przygotowywanych propozycjach KRB zmiany dotyczą czterech kluczowych spraw. Pierwsza wiąże się z fatalnie sformułowanim artykułem 6. ustawy o bibliotekach, traktującym o narodowym zasobie bibliotecznym. Nawet NIK uznała, że ten artykuł musi być zmieniony, jeśli istotnie chce się chronić to, co nazwane zostało narodowym zasobem bibliotecznym. Po wielu dyskusjach i konsultacjach z bibliotekami wypracowano nowy zapis artykułu 6., rozpoczynający wypełnienie i pustosłowie zapisu dotychczasowego. Następna zmiana dotyczy propozycji przywrócenia zapisu o nadzorze ministra kultury nad bibliotekami publicznymi. Dziś tego nadzoru nie ma, a minister nie ma też podstaw prawnych do zbudowania odpowiedniego aparatu nadzoru, z czego nie wszyscy zdajemy sobie sprawę, choć fatalne skutki braku nadzoru dostrzegamy wszędzie. Partycypacja państwa w finansowaniu programów modernizacyjnych bibliotekarstwa krajowego to kwestia, którą wyrażono propozycją, aby minister kultury dysponował w swoim budżecie środkami na te cele (komputeryzacja, Internet, zakupy nowości i baz danych, ochrona i konserwacja najcenniejszych zbiorów). I oczywista wydawałoby się, ostatnia z kluczowych spraw: propozycja stwierdzająca, że „Pracownicy zatrudnieni na stanowiskach bibliotekarskich, ze szczególnym uwzględnieniem stanowisk kierowniczych, **obowiązani są** [novum – to wytłuszczony fragment stwierdzenia] posiadać kwalifikacje bibliotekarskie”. Tylko tyle i aż tyle!

Jau Wolfse

Jan Wołosz

Wojewodowie a biblioteki publiczne

Wstęp

Po roku 1989 przekształcenia ustrojowe i reformy doprowadziły do sytuacji, w której obserwujemy systematyczne pogarszanie się warunków funkcjonowania bibliotek publicznych. W jakikolwiek sposób nie interpretowalibyśmy zachodzących zmian, faktem jest, że zmniejszyła się ich liczba, ich sieć uległa rozluźnieniu organizacyjnemu, proces tworzenia bibliotek powiatowych jest powolny i wciąż niezakończony, bibliotekom wojewódzkim dołożono zadań, nie dodając środków, wiele bibliotek przekształcono w inne instytucje, włączając je m.in. do domów kultury, instytucji sportu, rekreacji, urzędów gminnych, łącząc z bibliotekami szkolnymi itp. Sejm RP zmuszony był w roku poprzednim przyjąć nowelizację ustawy o bibliotekach, w myśl której bibliotek publicznych nie wolno już nadal łączyć z innymi instytucjami. Najboleśniej użytkownicy bibliotek publicznych odczuli systematyczne ubożenie zbiorów, pogarszający się napływ nowości wydawniczych. Wiele bibliotek nie kupuje już nowych książek wcale, a przeciętny wskaźnik ich zakupu w kraju z każdym rokiem obniża się poniżej poziomu roku poprzedniego. Podobnie niedobór środków na komputeryzację i modernizację warsztatów bibliotecznych ogranicza czytelnikom dostęp do piśmiennictwa i źródeł informacji, i to w sytuacji, gdy przybywa czytelników (głównie w miastach) i stale powiększa się ich zapotrzebowanie na książkę uczącą, na dostęp do informacji.

Bibliotekarze biją na alarm od wielu lat. Podejmowane są różne działania, których celem jest zahamowanie tych niekorzystnych procesów i zmian.

Pismo do wojewodów

Mając to wszystko na uwadze, SBP zwróciło się do wojewodów, polecając ich uwadze

sprawy bibliotek publicznych, a zwłaszcza potrzebę odtworzenia ubytków w sieci bibliotecznej, wynikłych z likwidacji i łączenia tych instytucji w ostatnim okresie. W piśmie do wojewodów napisano m.in. że Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich z ubiegłoroczną nowelizacją ustawy o bibliotekach łączy nadzieję zahamowania likwidacji gminnych bibliotek publicznych jako samodzielnych instytucji kultury oraz liczy na przywrócenie samodzielności bibliotekom już zlikwidowanym w latach poprzednich.

Aby przerwać ograniczanie autonomii bibliotek gminnych w drodze ich łączenia z różnego typu jednostkami gminnymi (domami kultury, ośrodkami sportu i rekreacji, itp.), zwracamy się z uprzejmą prośbą o podjęcie zdecydowanych działań tamujących rozpoczęty w 2001 roku proces likwidacji samodzielności gminnych bibliotek publicznych oraz wywarcie odpowiedniego, prawnego nacisku w celu powołania na nowo bibliotek publicznych tam, gdzie do 31 grudnia 2001 r. placówki te zostały zlikwidowane.

Działania takie powinny doprowadzić do pełnego przestrzegania art. 19, ust. 2 ustawy o bibliotekach, nakazującej gminom organizowanie i prowadzenie co najmniej jednej biblioteki publicznej w formie instytucji kultury wraz z odpowiednią liczbą filii i oddziałów oraz punktów bibliotecznych. (...)

Nowela stwarza – podobnie jak w krajach Unii Europejskiej – możliwość umocnienia roli sieci tych instytucji jako podstawowego elementu infrastruktury edukacyjnej, informacyjnej i kulturalnej społeczności lokalnych. Jest to szczególnie ważne, kiedy podejmujemy wysiłki na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego, kiedy setki tysięcy uczących się i studiujących opiera swą edukację na zbiorach i usługach bibliotek publicznych, kiedy rysuje się przed nami perspektywa nieodległego wejścia do Unii Europejskiej i konieczność dorównania standardom unijnym, także w dziedzinie bibliotekarstwa.

Biorąc pod uwagę wymienione potrzeby, wnosimy o rozważenie przez Pana Wysoki Urząd możliwości wsparcia naszych postulatów.

Pismo zostało wysłane w dniu 6 stycznia br. Do połowy kwietnia br. SBP otrzymało 13 (81,25%) odpowiedzi od wojewodów, które można potraktować jako odpowiedź na pyta-

nie o stosunek wojewodów, a więc terenowej administracji rządowej, do bibliotek publicznych, I tak je też potraktujemy.

Kto odpowiedział?

Na pismo SBP odpowiedziało 4 wojewodów, 3 wicewojewodów, 3 dyrektorów departamentów nadzoru i kontroli, 1 dyrektor generalny, 1 dyrektor gabinetu wojewody oraz 1 dyrektor departamentu ds. obywatelskich.

Poparcie dla bibliotek publicznych

Poparcie takie zadeklarowali przede wszystkim odpowiadający na pismo SBP wojewodowie i wicewojewodowie. *Pragnę poinformować Pana – napisał jeden z wicewojewodów – że będę wspierał inicjatywy służące wzmocnieniu efektywności działania bibliotek powszechnych, jako placówek samodzielnych, pełniących kluczową rolę w kształtowaniu poziomu cywilizacyjnego państwa.* W 6 innych wypowiedziach wojewodów lub wicewojewodów deklarowano osobiste przeprowadzanie rozmów z władzami samorządowymi w sprawie bibliotek publicznych lub zwracanie uwagi samorządów na sprawy bibliotek. Ucieszyć też muszą przysłane kopie 3 pism wojewodów i dyrektorów departamentów skierowane, w wyniku pisma SBP, do władz samorządowych powiatów, miast i gmin, przypominające o wprowadzonej przez nowelę ustawy zasadzie nielączenia bibliotek publicznych z innymi bibliotekami i instytucjami oraz polecające uwadze tych władz sprawy bibliotek. W jednym z takich pism znalazła się zapowiedź stosowania środków zaradczych przewidzianych w ustawie o samorządzie powiatu i gminy w postaci stwierdzenia nieważności uchwał, jeśli w odniesieniu do bibliotek będą one niezgodne z obowiązującymi przepisami, w innym przypomniano o potrzebie utworzenia bibliotek powiatowych. Dwóch wojewodów informowało dodatkowo o przekazaniu pisma SBP marszałkom w celu zwrócenia im również uwagi na treści zawarte w tym piśmie. W 2 przypadkach wysoko oceniano działalność bibliotek i podkreślano zaangażowanie wójtów i burmistrzów w sprawy bibliotek.

Biblioteki publiczne to głównie sprawa samorządów

Takie stanowisko zawierały przede wszystkim pisma podpisane przez dyrektorów departamentów. Chociaż 2 wojewodów deklarowało przychylny stosunek do przywrócenia poprzedniego stanu bibliotek publicznych (przed

likwidacją wielu placówek), a nawet zapowiadało podnoszenie tych kwestii w rozmowach z władzami samorządowymi, to w większości odpowiedzi podkreślano, że brak jest instrumentów prawnych, które umożliwiłyby wyegzekwowanie przywrócenia stanów poprzedzających likwidację czy łączenie bibliotek publicznych z innymi instytucjami. Ciekawe, że tak odpowiadano także wówczas, gdy na obszarach samorządów w danym województwie zdarzał się, w rezultacie wcześniejszej likwidacji, brak co najmniej 1 biblioteki publicznej jako odrębnej instytucji kultury, co jest przecież naruszeniem obowiązującej ustawy o bibliotekach. Dla zmiany takiego stanu rzeczy nie znajdowano podstaw prawnych w 2 województwach. Nie przeszkadzało to podkreślaniu, że wojewoda może ingerować w proces decyzyjny samorządów tylko wówczas gdy naruszone zostają obowiązujące przepisy prawne. Braku co najmniej 1 biblioteki na obszarze samorządu z tak podkreślaną zasadą nie łączono, choć wielokrotnie deklarowano nadzorowanie spraw bibliotecznych z uwzględnieniem kryterium zgodności uchwał z obowiązującym prawem.

Konkluzje

1. Odpowiedzi na pismo SBP ujawniają stosunek terenowej administracji rządowej do bibliotek publicznych. Generalnie rzecz biorąc jest on w deklaracjach i zapewnieniach przychylny, w niektórych nawet bardzo, w 2-3 wyczuć można rezerwę, być może wynikającą z niezrozumienia zasadności honorowania zasady samodzielności bibliotek publicznych i funkcjonowania ich w układzie sieci bibliotecznej.

2. Na ogół wizja bibliotekarstwa publicznego, którą można próbować odczytać z odpowiedzi, jest uboga i tradycyjna. Biblioteki są postrzegane głównie w kategoriach trudności ekonomicznych. Przystwojenie terenowej administracji rządowej wizji nowoczesnego bibliotekarstwa współczesnego to sprawa przyszłości i zadanie samych bibliotekarzy oraz struktur państwowych odpowiedzialnych za politykę biblioteczną w kraju.

3. Wydaje się, że pismo SBP wysłane zostało we właściwym czasie, to jest niedługo powołaniu wojewodów na te stanowiska, i wyraźnie przyczyniło się do zainteresowania terenowej administracji rządowej sprawami bibliotek publicznych. Informacje zawarte w odpowiedziach dowodzą, że większość wojewodów, którzy odpowiedzieli na pismo SBP, zleciła rozpoznanie sytuacji bibliotek publicznych swoim

współpracownikom. Rezultaty tego rozpoznania są niekiedy przytaczane w odpowiedzi w postaci informacji o bibliotekach publicznych w danym województwie.

4. O ile nowelizacja ustawy zakazująca łączenie bibliotek publicznych z innymi instytucjami zahamowała pęd ku łączeniu, głównie – jak się wydaje – z powodów ekonomicznych, to problemem otwartym pozostaje utrzymanie filii bibliotecznych na obszarach miast i gmin, zapewniających ich mieszkańcom stosunkowo łatwy dostęp do zbiorów bibliotecznych. Regulacje prawne w tym zakresie są obecnie mało realne. Problem ten może i powinien być rozwiązywany – jak dowodzą tego doświadczenia zagraniczne – na drodze określania, i honorowania standardów przez wszystkich zainteresowanych dostępem społeczności lokalnych do zbiorów i usług bibliotek publicznych. Koresponduje to z zapowiedziami ministra Andrzeja Celińskiego wprowadzenia nowego systemu finansowania i nowej organizacji działalności instytucji kultury. Jeśli mają one działać nowocześnie i efektywnie, muszą się opierać na standardach.

5. Przejawiający się w odpowiedziach wojewodów stosunek do bibliotek publicznych pozwala skonstatować jego znaczne zróżnicowanie, tak w płaszczyźnie organizacyjnej jak i koncepcyjnej. Wydaje się, że jest to efekt realizowania różnych, nie koordynowanych polityk bibliotecznych w warunkach nieobecności wytycznych, zwłaszcza w sferze koncepcyjnej, których honorowanie prowadziłyby do ujednoczeń i wyboru rozwiązań najbardziej efektywnych.

Jan Wołosz jest przewodniczącym SBP, pełnomocnikiem dyrektora BN ds. współpracy z bibliotekami publicznymi i redaktorem naczelnym „Bibliotekarza”.

Dyrektorowi Wydawnictwa SBP

JANUSZOWI NOWICKIEMU

wyrazy szczerego współczucia z powodu śmierci

MATKI

składają

*Prezydium ZG oraz pracownicy Biura
i Wydawnictwa SBP*

**Aniela Piotrowicz
Ewa Grządzielewska**

Krajowy system elektronicznej dystrybucji kopii dokumentów dla środowiska medycznego

Minęło ponad 10 lat od czasu, gdy polskie środowisko medyczne uzyskało dostęp do szybkiej i kompletnej informacji bibliograficznej z zakresu światowego piśmiennictwa medycznego. Już na początku lat dziewięćdziesiątych, spowodowało to wielokrotny wzrost zamówień na pełne teksty prac, głównie artykułów z czasopism zagranicznych (1). Statystyki biblioteczne rejestrują stale rosnące zapotrzebowanie użytkowników, nie zwiększyła się natomiast liczba osób realizujących zamówienia.

Wiadomo, że poszczególne biblioteki mogą na bazie swoich zbiorów zrealizować ograniczoną liczbę zamówień. Pozostałe przesyłane są do innych bibliotek i realizowane w ramach wypożyczalni międzybibliotecznej. Jednak tradycyjne formy przesyłania dokumentów lub ich kopii drogą pocztową nie satysfakcjonują obecnie użytkowników, mających szybki dostęp do informacji bibliograficznej, ponieważ czas oczekiwania okazuje się często zbyt długi, od kilku dni do kilku tygodni. Lansowana od kilku lat polityka społeczeństwa informacyjnego wymusza na bibliotekach coraz pełniejsze otwarcie swoich zasobów dla użytkownika masowego. Powstanie Internetu i rozwój technik informatycznych umożliwiły odbiór tekstu w postaci pliku komputerowego.

Na świecie powstało już wiele systemów elektronicznego dostarczania dokumentów. Oparte są one na różnej wielkości bazach danych i przeznaczone dla różnego kręgu użytkowników.

Są to systemy o różnym zasięgu:

- ogólnodostępne, takie jak np. komercyjny system UnCover, zaprojektowany w Stanach Zjednoczonych,
- międzynarodowe, obejmujące więcej niż jeden kraj, np. system JEDDS, w którym współpracują Wielka Brytania, Australia i Nowa Zelandia lub system DOCLINE dla bibliotek medycznych USA i Kanady,
- krajowe, np. holenderski system NIWI, szwajcarski DOKDI czy systemy krajów skan-

dynawskich, oraz takie jak np. system SUBITO czy BLDSC, które świadczą swoje usługi również użytkownikom zagranicznym,

- przeznaczone dla użytkowników bibliotek pracujących w tym samym systemie bibliotecznym, np. holenderski system RAPCOD dla użytkowników bibliotek naukowych współpracujących w sieci PICA,

- przeznaczone dla użytkowników kilku ośrodków naukowych z określonego kraju (szczególnie liczne są takie systemy w Wielkiej Brytanii – EDDIS, SEREN, LAMDA, Infobike),

- obejmujące swoim zasięgiem tylko część kraju, np. system JASON dla użytkowników ze szkół wyższych Nadrenii-Westfalii).

Wiele z tych systemów, wśród nich JASON i SUBITO, powstało z inicjatywy środowiska bibliotekarskiego. Niektóre z nich mają już ugruntowaną pozycję i są powszechnie znane, jednak szczególnie w ostatnich latach obserwuje się w wielu krajach projekty związane z automatyzacją procedur międzybibliotecznych i wykorzystaniem sieci Internet do przesyłania kopii dokumentów. Coraz częściej korzystają z nich także polskie biblioteki.

Kilka polskich bibliotek medycznych od roku 2000 korzysta z usług systemu SUBITO, utworzonego przez biblioteki niemieckie, który zakłada dostarczanie kopii drogą elektroniczną w ciągu 72 godzin, w praktyce realizacja zamówień odbywa się na ogół znacznie szybciej (2). Ta forma uzyskiwania pełnych tekstów publikacji okazała się na tyle popularna i satysfakcjonująca środowisko medyczne, że użytkownicy zaczęli zamawiać w systemie SUBITO również kopie artykułów z czasopism znajdujących się w zasobach polskich bibliotek. W tej sytuacji zrodziła się koncepcja utworzenia krajowego systemu elektronicznego dostarczania kopii dokumentów.

Typowy projekt, zakładający stworzenie systemu od podstaw, powinien zawierać kosztorys, obejmujący budowę bazy katalogowej czasopism (wg zasad SUBITO), zakup serwera, stacji roboczych, profesjonalnych skanerów, zakup lub stworzenie oprogramowania i narzędzi informatycznych. Powinien zostać skierowany do urzędów centralnych (np. Ministerstwa Zdrowia i KBN). Prace nad realizacją projektu mogłyby się rozpocząć po jego zatwierdzeniu i uzyskaniu dotacji, system mógłby więc realnie rozpocząć działalność dopiero po kilku latach.

Polskie biblioteki medyczne współpracują ze sobą ściśle od wielu lat, a kilka rozpoczęło już wcześniej realizację usług przez Internet. W 1996 r. komputerowy system usług, oparty o internetowe formularze zamówień, uruchomiła dla użytkowników indywidualnych i zbiorowych Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Poznaniu. Podobny system pod nazwą KORNIK wprowadziła Biblioteka Collegium Medicum UJ w Krakowie. Biblioteki Pomorskiej Akademii Medycznej, Collegium Medicum, akademii medycznych w Katowicach, Lublinie, Łodzi, Poznaniu oraz Główna Biblioteka Lekarska miały już doświadczenie w przesyłaniu skanowanych artykułów bibliotekom polskim i zagranicznym. Uznano więc, że są one przygotowane do utworzenia systemu dystrybucji dokumentów drogą elektroniczną na wzór systemów światowych.

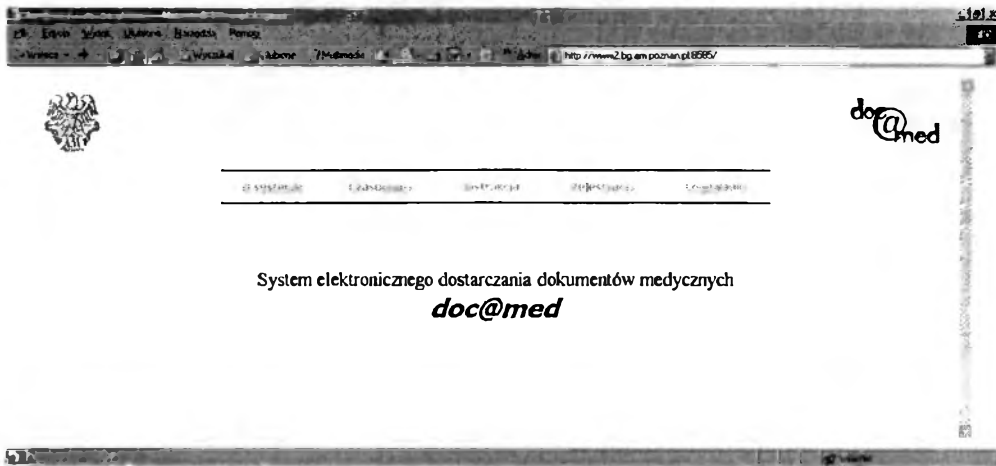
Przyjęto koncepcję, że projekt systemu przyciąga jedną biblioteka, która proponuje rozwiązanie problemu utworzenia bazy informacyjnej o zasobach czasopism, niezbędnego oprogramowania i lokalizacji systemu, a biblioteki decydujące się na współpracę w systemie same wyposażą się w sprzęt skanujący. Projekt taki zaprezentowany został przez Bibliotekę Główną Akademii Medycznej w Poznaniu na XX Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych w Szczecinie-Międzyzdrojach, 6-8 czerwca 2001 roku (3). Wzbudził żywe zainteresowanie, a we wnioskach z Konferencji uznano jego wdrożenie za priorytetowe zadanie na najbliższy rok. W lipcu ustalone zostały zasady współpracy bibliotek w systemie, a jego uruchomienie nastąpiło po wstępnych testach 1 września 2001 r.

Charakterystyka systemu

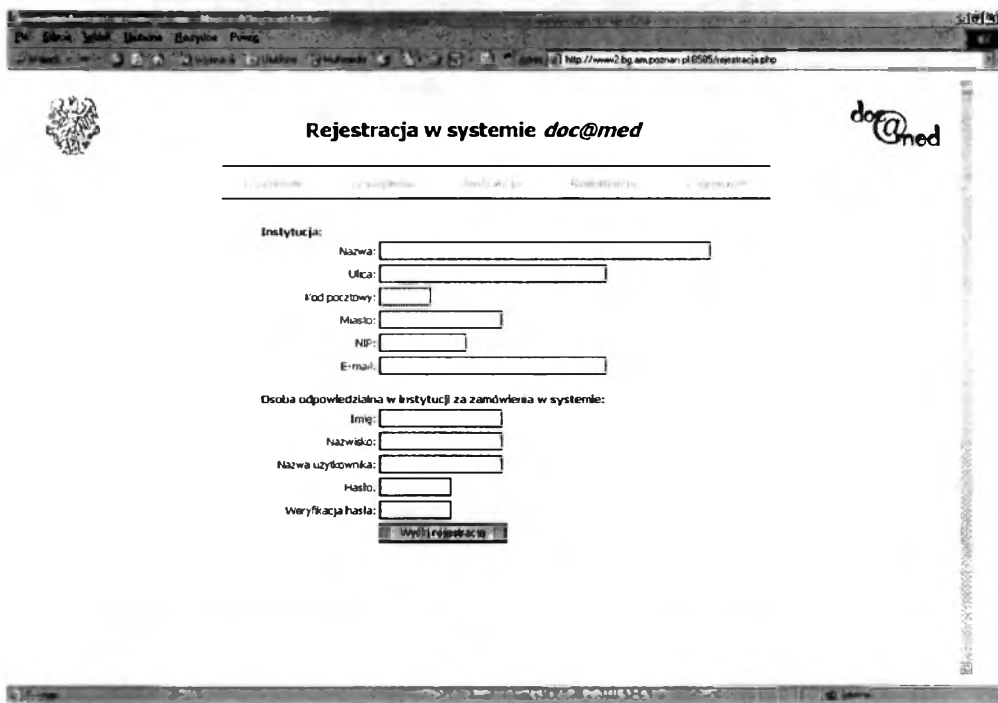
System umożliwia przesyłanie drogą elektroniczną artykułów z czasopism, które znajdują się w formie drukowanej w zbiorach bibliotek polskich. Przesyłane pliki w formacie PDF są przekazywane użytkownikom w formie wydrukowanej lub na prywatne konto e-mail. Czas przesłania kopii użytkownikowi końcowemu nie przekracza 24 godzin.

Baza czasopism na podstawie której działa system, zawiera szczegółowe informacje o zasobach czasopism, do poziomu zeszytu, zlokalizowanych w bibliotekach realizujących usługi w systemie. Z bazą można się zapoznać przed rejestracją do systemu.

System wyposażony jest w oryginalne oprogramowanie do rejestracji zamówień, spraw-

Ryc. 1. Strona główna systemu – bez autoryzacji dostępne są informacje ogólne o systemie, baza czasopism, instrukcja oraz formularz rejestracyjny

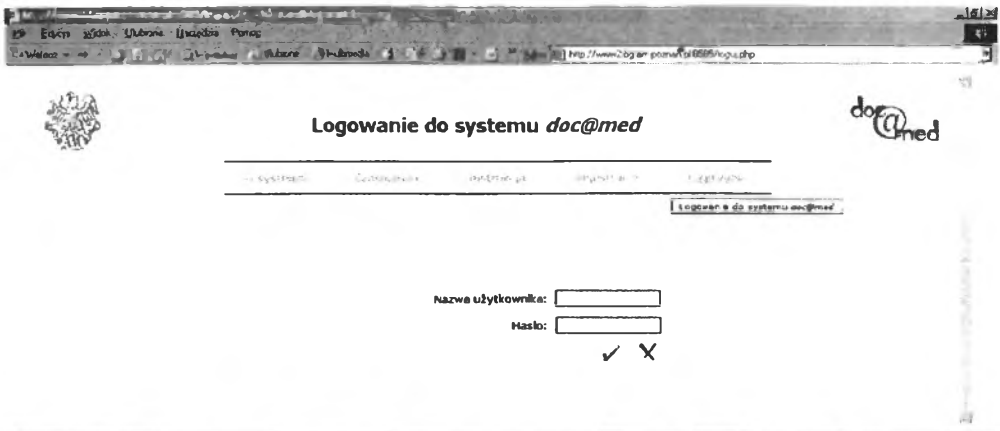
Ryc. 2. Formularz rejestracyjny

dzania danych katalogowych, kierowania zamówień do właściwych bibliotek i do statystyki wykonanych usług, umożliwiające korzystanie z systemu bez konieczności posiadania specjalistycznych narzędzi przez użytkowników.

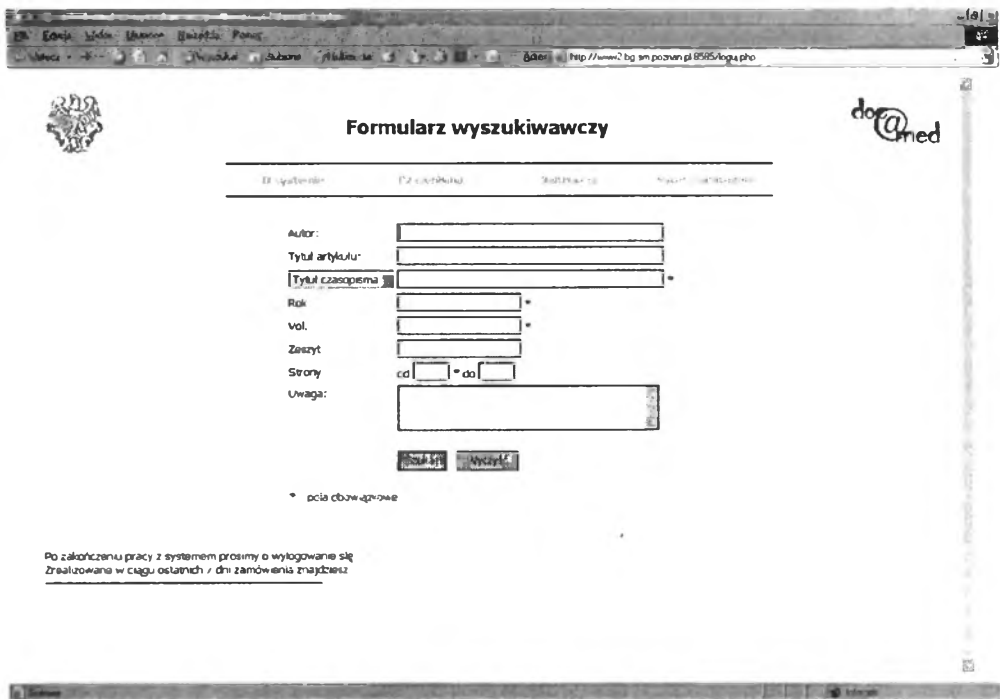
Warunki współpracy zostały sprecyzowane i zaakceptowane przez wszystkie biblioteki

tworzące elektroniczny system usług. Przystępowanie kolejnych bibliotek do systemu odbywa się na zasadzie porozumienia, ściśle określającego warunki współpracy, zakres i czas realizowanych usług oraz formy wzajemnych rozliczeń.

System ma charakter samofinansujący. Odpłatność za usługi ustalona została na poziomie

Ryc. 3. Autoryzacja użytkownika w systemie

Ryc. 4. Formularz zamówienia z zaznaczonymi polami obowiązkowymi

znacznie niższym niż w systemach zagranicznych. Obejmuje koszty zarządzania systemem i powinna, w pewnej perspektywie czasowej, zrekomensować koszty specjalistycznego wyposażenia i przynosić korzyści tym bibliotekom, które będą aktywnie pracować w systemie.

System zarządzany jest przez firmę informatyczną PK.com Piotr Krzyżaniak, twórce

i właściciela oprogramowania i narzędzi informatycznych. Zajmuje się ona administracją i rozbudową systemu, aktualizacją bazy czasopism i automatyczną ewidencją finansową.

Baza sprzętowo-programowa oraz przygotowane narzędzia informatyczne pozwalają na włączenie do systemu nieograniczonej liczby bibliotek.

Prezentacja systemu „doc@med”

System *doc@med* jest zlokalizowany na serwerze Biblioteki Głównej AM w Poznaniu pod adresem: <http://150.254.181.150:8585>. Po uruchomieniu przeglądarki internetowej i wpisaniu powyższego adresu załadowana zostanie strona tytułowa systemu.

Podsumowanie

System rozwija się bardzo dynamicznie. Uruchomiony został we wrześniu 2001 r. przez 3 biblioteki, aktualnie współpracuje w nim już 5 bibliotek uczelnianych a dalsze przygotowują się do współpracy. Pomimo że założono 48-godzinny termin realizacji usług, większość zamówień obsługiwana jest znacznie szybciej i dotychczas średni czas dostarczenia kopii przez system wynosi około 10 godzin.

Baza czasopism obejmuje aktualnie zasoby ponad 1800 tytułów czasopism zagranicznych i będzie się powiększała wraz z przystępowaniem do systemu kolejnych bibliotek. W odpowiedzi na zapotrzebowanie użytkowników planowane jest włączenie do bazy również informacji o czasopismach polskich.

Korzyści dla użytkowników:

- wielokrotne skrócenie czasu realizacji zamówień,
- możliwość dostarczenia kopii artykułu „na biurko”, co eliminuje konieczność wizyty w bibliotece,
- poprawa jakości usług (wydruk tekstu artykułu z drukarki laserowej zamiast kserokopii lub faksu),
- uzyskanie szybkiego dostępu do pełnych tekstów artykułów przez użytkowników spoza środowisk akademickich.

Korzyści dla bibliotek:

- zmniejszenie liczby zamówień realizowanych w formie tradycyjnej,
- zmniejszenie kosztów związanych z przesyłaniem kopii drogą pocztową (koperty, znaczki pocztowe),
- oszczędność czasu (wypełnianie rewersów, przygotowywanie korespondencji),
- włączenie do realizacji zamówień na kopie artykułów w formie elektronicznej pracowników technicznych),
- możliwość ograniczenia prenumeraty powtarzających się w bibliotekach tytułów czasopism.

Aniela Piotrowicz jest dyrektorem, a Ewa Grządzielewska pracownikiem Biblioteki Głównej im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu.

BIBLIOGRAFIA

1. Piotrowicz A.: *Udostępnianie zbiorów w bibliotekach uczelni medycznych*. „Biul. Gł. Bibl. Lek.” 1996 R. 42 nr 354 s. 49-63.
2. SUBITO Library Service (<http://www.subito-doc.de/subito/bv/login.php>).
3. Piotrowicz A., Grządzielewska E., Krzyżaniak P.: *Koncepcja krajowego systemu elektronicznej dystrybucji kopii dokumentów dla środowiska medycznego*. W: *XX Jubileuszowa Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych. Szczecin-Międzyzdroje, 6-8 VI 2001. Materiały Konferencyjne*. Szczecin, 2001 s. 52-61.

Jolanta Sobielga

Biblioteka akademicka jako wartość regionalna

Dwie kardynalne zmiany ustrojowe: gospodarka rynkowa oraz wprowadzenie samorządu terytorialnego spowodowały całą lawinę innowacji organizacyjnych, technologicznych i społecznych emitowanych z krajów rozwiniętych, które z różnym skutkiem wchłaniała polska gospodarka. Szczególnie cenne są innowacje zmieniające nasz sposób myślenia o rozwoju. Dotyczy to również zarządzania rozwojem w instytucjach *non profit* typu szkoła wyższa, biblioteka akademicka czy jednostka samorządowa. Jest znakiem czasu, że nowoczesne strategie rozwoju bibliotek coraz częściej opierają się na podobnej przesłance jak strategie rozwoju regionów. Otoczenia, w których funkcjonują te organizacje, cechują się narastającą zmiennością, której skutkiem jest m.in. chroniczny, zmieniający swe natężenie deficyt środków publicznych na rozwój. Dowodem na to są obecne kłopoty finansowe większości polskich uczelni, czy ostry deficyt środków w regionach, będące skutkiem negatywnych zjawisk makroekonomicznych w gospodarce. Dlatego z trzech standardowych sposobów finansowania bibliotek (budżet, usługi komercyjne, sponsoring) dwa ostatnie będą miały dla bibliotek coraz większe znaczenie. Biblioteka akademicka obok środków na rozwój, potrzebuje nowych odbiorców produktów usługowych, wykraczających poza standardy związane z obsługą kształcenia akademickiego. W związku z tym winna uaktywnić więzi z otoczeniem.

W tym kontekście warto zwrócić uwagę na relacje między biblioteką akademicką a insty-

tucjami samorządu wojewódzkiego czy miejskiego. Dotyczy to szczególnie bibliotek akademickich zlokalizowanych w miastach metropolitalnych (liczących powyżej 200 tys. mieszkańców), lecz nie będących dużymi ośrodkami akademickimi. W tego typu ośrodkach miejskich instytucje typu biblioteka akademicka mają relatywnie dużą wartość regionalną. Regionalnym zapleczem, czy też otoczeniem biblioteki akademickiej jest województwo samorządowe utworzone na mocy ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. Wśród ustawowego zakresu zadań i właściwości samorządowych władz wojewódzkich kilka powinno być realizowanych z pomocą placówek akademickich zlokalizowanych w regionie. Są to następujące zadania¹:

- Podnoszenie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki województwa.
- Wspieranie i prowadzenie działań na rzecz podnoszenia poziomu wykształcenia obywateli.
- Wspieranie rozwoju nauki i współpracy między sferą nauki i gospodarki, popieranie postępu technologicznego oraz innowacji.
- Współpraca samorządu województwa przy formowaniu strategii jego rozwoju ze szkołami wyższymi i jednostkami naukowo-badawczymi.
- Wykonywanie zadań o charakterze wojewódzkim a w szczególności edukacji publicznej, w tym szkolnictwa wyższego. Należy tu zaznaczyć, że to zadanie ustawodawca sytuuje na pierwszym miejscu w hierarchii zadań.

Jest znamienne, że ponad 20% statutowych zadań wojewódzkich władz samorządowych powinno, w świetle prawa, być realizowane poprzez relacje z uczelniami wyższymi zlokalizowanymi w regionie. Z doświadczeń wiemy, że szkoły wyższe w znacznie mniejszym stopniu współkreują regionalną rzeczywistość niż to zakłada ustawodawca. W nowych warunkach polityczno-gospodarczych pojawiło się szereg płaszczyzn współpracy między instytucjami funkcjonującymi w regionie a instytucjami samorządowymi. Jest to związane z ograniczaniem administrowania na rzecz zarządzania rozwojem regionu przez instytucje samorządowe pod wpływem narastającej konkurencji międzyregionalnej. Stąd w zarządzaniu regionem adaptuje się szereg koncepcji stosowanych dotychczas w firmach produkcyjnych czy usługowych, np. strategię marketingową^{2,3}. Istotnym elementem takiej

strategii jest kreowanie pozytywnego wizerunku regionu, m.in. poprzez eksponowanie jego walorów przyrodniczych, kulturowych, gospodarczych i społecznych^{4,5}. Zgodnie z koncepcją marketingową region jako złożony megaprodukt ma określoną wartość, mierzoną jego zdolnością do rozwoju. Części składowe tego megaproduktu, czyli podmioty społeczno-gospodarcze zlokalizowane w regionie cechują się różnicowaną wartością regionalną. W tym kontekście wartość regionalna organizacji (np. biblioteki akademickiej) w warunkach współczesnego rozwoju zależy m.in. od:

- Zdolności do kreowania więzi regionalnych.
- Zdolności do wytwarzania czy absorpcji innowacji.
- Predyspozycji w zakresie kreowania efektów zewnętrznych.

Biblioteka akademicka, co wynika z jej współczesnej misji winna zabiegać o rzetelną percepcję swych funkcji wśród regionalnej społeczności, zwłaszcza wśród zarządzających regionem. Wyobrażenia o tym, jakie funkcje pełni i jakie może i powinna spełniać biblioteka kształtują się w społeczności lokalnej z wielkim trudem i nie są wolne od stereotypów. Korzyści regionalne nie są tu bowiem tak spektakularne jak firmy produkcyjnej, banku czy choćby hipermarketu.

W związku z powyższym wydaje się celowe zwrócenie uwagi władz samorządowych na to, jak biblioteka akademicka wpisuje się w szerszy kontekst uwarunkowań współczesnego rozwoju. A mianowicie:

- Biblioteka jako wyspecjalizowana instytucja regionalna. W gospodarkach krajów rozwiniętych podstawową rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym odgrywają wyspecjalizowane instytucje. Są to organizacje świadczące usługi konsultingowe, finansowe, prawne, reklamowe, marketingowe itp. Biblioteka akademicka jest tego typu instytucją. Świadczy usługi w zakresie pozyskiwania informacji. Tego typu organizacje wspomagają i regulują działalność w sferze produkcyjnej, inwestycyjnej czy usługowej. Stanowią ważny czynnik lokalizacji dla nowych inwestycji w regionie.
- Biblioteka jako element regionalnego systemu innowacji. Konkurencyjność regionu zależy w dużym stopniu od regionalnego systemu innowacyjnego. Biblioteka akademicka może być ważnym elementem tego systemu, bo przez udostępnianie informacji pomaga w procesie przyswajania innowacji.

- Biblioteka jako aktywna instytucja w kreowaniu tzw. społeczeństwa ciągle uczącego się. W obecnych warunkach społeczno-gospodarczych coraz mniej jest regionów, które mogą się rozwijać, czy konkurować na bazie prostej kombinacji zasobów naturalnych. W warunkach wzrastającej mobilności kapitału i technologii szanse na rozwój regionu daje kombinacja zasobów materialnych, wysokiej jakości infrastruktury oraz zasobów intelektualnych. Biblioteka akademicka w tym względzie pozostaje w dalszym ciągu jednym z najważniejszych źródeł uporządkowanej informacji o ustalonej proveniencji, która wspomaga proces kształcenia.
- Biblioteka w systemie marketingu regionalnego. Region funkcjonuje w warunkach konkurencji innych regionów, zabiegając o inwestorów i napływ kapitału. W kreowaniu wizerunku regionu znaczną rolę odgrywają instytucje obsługujące sferę biznesu nazywane niekiedy infrastrukturą intelektualną. W tym względzie biblioteka akademicka jest atrakcyjnym produktem regionalnym.
- Biblioteka jest szansą na przezwycięzenie progów rozwojowych regionu. Główną przeszkodą w rozwoju regionów jest to, że nie są zdolne do wchłaniania nowych technologii głównie z dwóch powodów: niedorozwoju infrastruktury technicznej oraz niedorozwoju infrastruktury intelektualnej, której istotnym elementem jest biblioteka akademicka.
- Biblioteka jako część megaprojektu regionalnego. Z punktu widzenia marketingu regionalnego, region można rozpatrywać jako złożony megaprojekt, czyli wzajemnie powiązaną formę produktów materialnych i niematerialnych dostępnych w regionie. Biblioteka akademicka jako instytucja usługowa wyższego rzędu, sama w sobie jest jednym z ważniejszych elementów tego megaprojektu. Ponadto wpływa również dodatnio na innego typu elementy takie choćby jak: image regionu, lokalny klimat kulturowy, tworzenie sieciowych powiązań między różnymi podmiotami itp.
- Biblioteka jako generator efektów zewnętrznych. Efekty zewnętrzne to materialne i niematerialne produkty, które otrzymuje odbiorca ze swego otoczenia, bez rekompensowania z jego strony kosztów ich wytwarzania⁶. Biblioteka akademicka wytwarza szereg pozytywnych efektów zewnętrznych wpływają-

cych na efektywność konsumpcji i produkcji w regionie.

- Rola biblioteki wynikająca z wymogów określonych przez Komisję Europejską, jako dysponenta środków na rozwój regionalny. Wśród dziesięciu zasad warunkujących pozyskiwanie środków na rozwój z Unii Europejskiej dwie obligują władze samorządowe do współpracy z instytucjami takimi jak biblioteka akademicka. Mówią o tym zasady: zasada partnerstwa oraz zasada komplementarności⁶.
- Biblioteka jako czynnik lokalizacji produkcji high-tech. Wśród wymogów lokalizacyjnych tego typu produkcji (elektronika, biotechnologie, farmaceutyka, automatyka itp.) sąsiedztwo uczelni akademickiej wraz z nowoczesną biblioteką jest na czołowym miejscu. Również niektóre produkty biblioteczne mają naturę high-tech, choćby systemy metainformacyjne, czy niektóre badania stosowane, realizowane na uczelni.

W ostatnim czasie skutek ograniczonych środków na rozwój oraz narastającego zapotrzebowania na informację naukową, biblioteki akademickie ograniczają swoje funkcje publiczne, stając się tzw. dobrem klubowym⁷. Ta niepokojąca tendencja może być odwrócona, m.in. poprzez uaktywnianie relacji z otoczeniem.

Funkcje statutowe biblioteki oraz kategorie usług czy inicjatyw mających wymiar regionalny, takie choćby jak informacja biznesowa czy współdziałanie w tworzeniu lokalnych sieci informacyjnych oraz korzyści zewnętrzne, które generuje biblioteka stanowią, że jest ona znaczącą wartością regionalną. Współpraca między szkołą wyższą/biblioteką a instytucjami samorządowymi wynika nie tylko z dobrej woli stron, ale jest zdeterminowana uwarunkowaniami współczesnego rozwoju (por. tab. 1). Dlatego

Tab. 1

Zmiany relacji między szkołą wyższą/biblioteką (B) oraz władzami lokalnymi (W)

Typ gospodarki	Centralnie sterowana	Rynkowa
Przesłanki kształtujące relacje B/W	Zarządzanie sektorowe gospodarką	Zarządzanie w warunkach wzrastającej konkurencji
Przeważający typ integracji	Integracja pionowa	Integracja pozioma
Czynnik integrujący	Jednostka nadrzędna	Miejsce/lokalizacja
Typ relacji B/W	Dezintegracja	Integracja

Źródło: opracowanie własne.

konieczne jest uaktywnienie relacji między bibliotekami akademickimi a instytucjami samorządu terytorialnego. Biblioteki akademickie jako znaczące elementy tzw. infrastruktury intelektualnej powinny być włączane w realizację celów regionalnych.

Jolanta Sobielga jest pracownikiem Biblioteki Głównej Politechniki Świętokrzyskiej.

PRZYPISY:

- ¹ Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie wojewódzkim (Dz. U. Nr 91, poz. 577).
- ² Frankowski Z.: *Marketing w zarządzaniu gminą*. „Człowiek i Środowisko” 1996 nr 2.
- ³ Szromik A.: *Marketing komunalny – rynkowa koncepcja zarządzania gminą*. „Samorząd Terytorialny” 1996 nr 3 s. 7.
- ⁴ Komorowski J.: *Marketing miejski i jego znaczenie we współczesnym rozwoju miast*. „Zeszyty Ekonomiczne AE”. Poznań 1993 s. 47.
- ⁵ Topczewska T.: *Promocja rozwoju gospodarczego gminy IGPIK*. Warszawa 1996 s. 216.
- ⁶ Markowski T.: *Zarządzanie rozwojem miast*. Warszawa 1999 s. 71, 207, 105.
- ⁷ Tamże.

Elżbieta Malinowska
Anna Łukasik

Szara literatura – zasoby i funkcje informacyjne

Czym jest szara literatura i dlaczego piśmiennictwo to w krajach zachodnich przyciąga uwagę nie tylko środowisk biblioteczno-informacyjnych, ale także administracji rządowej, decydującej o kierunkach i programach rozwoju społeczno-gospodarczego? Otóż zainteresowanie to wynika z roli i funkcji szarej literatury jako nośnika informacji o najnowszych rozwiązaniach i osiągnięciach naukowych i technologicznych, a co za tym idzie o postępie dokonującym się w różnych obszarach życia naukowego i gospodarczego. Co więcej, dokumenty szarej literatury służą transferowi wyników nauki do gospodarki, a zwłaszcza do małych i średnich przedsiębiorstw. Wspomagają one procesy innowacyjne i rozwój gospodarki z wykorzystaniem nowych technologii, przyczyniając się do wzrostu jej konkurencyjności na rynkach światowych. W związku z tą ważną funkcją obserwuje się stały wzrost zainteresowania dokumentami szarej literatury. Już wiele lat temu powstały systemy informacyjne i bazy danych tego piś-

miennictwa, przede wszystkim w krajach Unii Europejskiej i Stanach Zjednoczonych.

Zgodnie z obowiązującymi definicjami szara literatura obejmuje wiele rodzajów źródeł informacji. Definicja wypracowana przez Europejskie Stowarzyszenie Użytkowników Szarej Literatury (EAGLE) zalicza do niej następujące rodzaje dokumentów:

- opracowania i raporty,
- rozprawy naukowe i dysertacje,
- raporty techniczne i zestawienia danych, materiały konferencyjne,
- tłumaczenia niepublikowane,
- reprinty,
- literaturę firmową i handlową,
- dokumenty urzędowe, polityczne, ulotki,
- zapisy internetowe i dyskusje wirtualne.

Zainteresowanie Ośrodka Przetwarzania Informacji (OPI) problematyką szarej literatury wynika z następujących przesłanek:

1. Jedną z ważnych kategorii użytkowników informacji z zakresu tego piśmiennictwa są małe i średnie przedsiębiorstwa, których rozwój i stabilizacja zależą w dużej mierze od dostępu do nowych technologii. Zagadnienia transferu nowych technologii do tych przedsiębiorstw i do całej gospodarki nabierają ogromnego znaczenia od momentu wkroczenia Polski na drogę rozwoju gospodarki rynkowej i konieczności rozwiązywania problemów, które były i nadal są udziałem gospodarki w krajach rozwiniętych. W związku z tym w naszym kraju stajemy również przed koniecznością budowy efektywnych systemów informacji jako zaplecza dla rozwoju innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki, w tym dla małych i średnich przedsiębiorstw. Jednym z takich systemów powinien być Krajowy System Informacji o Szarej Literaturze POLSIGLE, w ramach którego będą gromadzone, opracowywane i udostępniane zbiory dokumentów szarej literatury, a także przetwarzana i rozpowszechniana informacja o tym piśmiennictwie.

2. Kraje zachodnie wiele lat temu przystąpiły do organizowania narodowych systemów informacji o szarej literaturze. Znalazło to wyraz w odpowiednich rozwiązaniach prawnych, organizacyjnych i metodycznych. Systemy te w sposób efektywny wspierają rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, a także realizację europejskich programów i projektów naukowych i gospodarczych. Od 1980 r. działa zarządzany przez Europejskie Stowarzyszenie Użytkowników Szarej Literatury EAGLE –

Europejski System Informacji o Szarej Literaturze SIGLE.

3. Kraj nasz wciąż stoi przed zadaniem budowy nowoczesnego systemu informacji, którego podstawą działania byłyby krajowe zasoby informacyjne, rozumiane jako metodycznie organizowane zbiory dokumentów prymarnych oraz zbiory informacji o tych dokumentach. Realizacja systemu informacji o szarej literaturze stanowiłaby poważny wkład do prac w tym zakresie.

4. Konieczność zajęcia stanowiska wobec propozycji przesłanej do OPI na początku 1998 r. przez Europejskie Stowarzyszenie EAGLE, dotyczącej udziału Ośrodka w pracach Stowarzyszenia oraz reprezentowania naszego krajowego systemu informacji o szarej literaturze w systemie europejskim SIGLE. Jak już informowaliśmy, OPI zgłosił swój akces do Stowarzyszenia EAGLE i 11 maja 2001 r. zostaliśmy przyjęci w poczet jego członków. Ośrodek nasz uznał jednocześnie, iż współpraca z organizacją europejską i wynikające z niej zobowiązania będą czynnikiem stymulującym prace nad systemem krajowym zarówno dla OPI jak i bibliotek oraz ośrodków informacji współpracujących w ramach systemu o szarej literaturze.

W ramach upowszechniania wiedzy na temat jego piśmiennictwa i europejskiego systemu SIGLE, OPI zorganizował kilka spotkań i seminariów z przedstawicielami wiodących bibliotek polskich. W wyniku dyskusji dotyczącej celowości budowania takiego systemu w Polsce – Ośrodek Przetwarzania Informacji podjął się opracowania założeń i zorganizowania systemu POLSIGLE, współpracującego ściśle z systemem europejskim.

Informacje na temat systemu POLSIGLE oraz formularz wprowadzania informacji można obejrzeć na stronie internetowej OPI: www.opi.org.pl/polsigle.htm

Podsumowaniem dyskusji na temat szarej literatury było zorganizowane przez OPI w październiku 2001 r. Międzynarodowe Seminarium pt. Systemy informacji dla małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) na przykładzie rozwiązań krajów Unii Europejskiej w zakresie szarej literatury, z udziałem m.in. przedstawicielki Europejskiego Stowarzyszenia Użytkowników Szarej Literatury EAGLE i europejskiego systemu SIGLE.

Na podstawie wygłoszonych referatów oraz wystąpień w dyskusji zostały sformułowane następujące wnioski:

1. Uczestnicy konferencji w pełni doceniają znaczenie szarej literatury jako nośnika informacji o nowych technologiach i ich rolę w transferze wyników badań ze sfery nauki do gospodarki.

2. W odczuciu zebranych istnieje pilna potrzeba tworzenia systemu informacji o tym piśmiennictwie, w którego ramach dokumenty z zakresu szarej literatury wytworzone i/lub gromadzone w krajowych placówkach informacyjnych będą opracowywane, archiwizowane i udostępniane, a informacja o tych dokumentach przetwarzana i rozpowszechniana w kraju i za granicą.

3. Budowa systemu krajowego powinna uzyskać wsparcie ze środków budżetowych KBN przyznawanych corocznie na rozwój bibliotek i informacji naukowej w Polsce.

Elżbieta Malinowska i Anna Łukasik są pracownikami Ośrodka Przetwarzania Informacji w Warszawie.

Ewa Najduch
Urszula Pałysińska

Biblioteka przyszłości i jej rola w strukturze szkoły

W procesie przemian strukturalnych i programowych polskiej szkoły coraz ważniejszą rolę zaczynają odgrywać „oprzyrządowanie” i pomoce naukowo-dydaktyczne wykorzystywane w procesie lekcyjnym i pozalekcyjnym. Coraz większa samodzielność uczniów w zdobywaniu wiadomości, odejście od przekazu encyklopedycznego zmusi nas do wyposażenia ucznia w umiejętność zdobywania potrzebnej mu wiedzy. Coraz częściej nauczyciel będzie wskazywał uczniom, gdzie powinni szukać konkretnej wiadomości, nie będzie zaś dyktował gotowej formułki.

Biblioteka szkolna jest określana jako element systemu szkolnego, współuczestniczący w procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoły zarówno w stosunku do uczniów jak i nauczycieli, a jednocześnie jest najniższym ogniwem krajowej sieci informacyjnej, z którym spotyka się każdy obywatel na zasadzie obowiązku szkolnego.

Jaka jest i jakie funkcje spełnia dzisiaj biblioteka w szkole i czy podoba celom i treściom wskazanym przez nowe podstawy programowe?

Dotychczasowa działalność bibliotek wyczerpała swoje możliwości. Wypożyczanie książek, gromadzenie księgozbioru, opracowywanie go i katalogowanie, prowadzenie lekcji bibliotecznych, analiza czytelnictwa, propaganda książki nie wystarczą już dziś do pełnej realizacji założeń nowoczesnej biblioteki. Obłożone w szary papier książki nie przyciągną czytelnika, który ma wiele innych propozycji do ich poznania np. „lektury bryki”, ekranizacje powieści na taśmach wideo. Dotychczasowa rola biblioteki, mimo swoich niezaprzeczalnych osiągnięć winna być systematycznie zmieniana i unowocześniana. Powinna być tętniącą życiem pracownią ogólnoszkolną.

O funkcjach i zadaniach biblioteki szkolnej decydują: koncepcja kształcenia, organizacja i system pracy szkoły. W 1969 r. w Stanach Zjednoczonych po raz pierwszy pojawiła się nowa nazwa biblioteki szkolnej – „media center” (MC), oznaczająca ośrodek uczenia się w szkole, w którym dostępny jest dla uczniów i nauczycieli pełny zakres materiałów drukowanych, audiowizualnych, niezbędne wyposażenie i usługi świadczone przez specjalistów do spraw materiałów drukowanych i audiowizualnych środków przekazu informacji. Nowy model biblioteki szkolnej przyjął się poza Stanami Zjednoczonymi w Wielkiej Brytanii, Kanadzie, Australii i wielu krajach Europy.

MC, działające w krajach wysoko rozwiniętych, dysponują powierzchnią od kilkuset do ponad 1000 m². Składają się na nie czytelnie, magazyny, sale do pracy w grupach, sale konferencyjne, pracownia reprograficzna i audiowizualna. W pomieszczeniach odbywa się 10-30% zajęć szkolnych. Użytkownicy mają tam do dyspozycji oprócz zbiorów piśmienniczych, cały zestaw zbiorów audiowizualnych, edukacyjne programy komputerowe, a dla młodszych dzieci gromadzone są gry dydaktyczne, puzzle, zabawki.

Personel MC stanowią:

- bibliotekarze pedagogzy (wyszktałcenie wyższe bibliotekarskie i pedagogiczne),
- technicy biblioteczni, asystenci (wyszktałcenie średnie bibliotekarskie),
- specjaliści w zakresie środków audiowizualnych,
- pracownicy administracyjno-biurowi.

Aby przekształcać bibliotekę szkolną w centrum informacyjne szkoły i przygotować ją do nowej roli, należy zrealizować kilka koniecznych warunków:

- doposażyć bibliotekę w nowoczesny sprzęt komputerowy, oprogramowanie, sprzęt poligraficzny,
- przeszkolić obsadę bibliotek w obsłudze komputerów i nowoczesnego sprzętu poligraficznego,
- zmienić mentalność nauczyciela bibliotekarza.

Nowoczesna biblioteka szkolna musi w szerokim zakresie korzystać z pomocy komputerów. Odpowiednio dobrane programy edukacyjne, których na rynku jest już sporo, z pewnością uatrakcyjnią sposób zdobywania wiadomości, jak też usprawnią ich opracowywanie i powielanie. Dysponując do tego drukarką, wiele z tych wiadomości można wydrukować. Drukarka powinna być niezbędnym narzędziem pomocniczym, ogólnie dostępnym i powszechnie stosowanym.

Ponieważ książki nikt niczym nie zastąpi, uczeń powinien mieć również dostęp do słowa pisanego. Niezbędny jest więc szeroki wybór encyklopedii, słowników, leksykonów, atlasów, przewodników. Powinny się one znajdować w czytelnicy, aby dostęp do nich był jak najłatwiejszy. Coraz częściej nauczyciele zadawać będą prace domowe wymagające tego typu opracowań. Zadaniem uczenia będzie znaleźć potrzebną wiadomość, jak również upowszechnić ją. Do tego niezbędna jest kserokopiarka. Trudno byłoby uczniowi odręcznie kopiować takie elementy jak: wykres, rysunek, schemat lub zdjęcie.

Szkolne centrum informacyjne to również miejsce, gdzie kompletowane i grupowane powinny być przepisy oświatowe, a także gromadzone dzienniki ustaw, dzienniki urzędowe, monitory, wykładnie i interpretacje przepisów wykonawczych. Mając taki ośrodek w szkole dyrektor zawsze będzie miał do dyspozycji aktualne przepisy, nie będzie musiał ich poszukiwać. Nauczyciel bibliotekarz może służyć dyrektorowi pomocą, wyszukując dany przepis, akty prawne, ewentualne orzecznictwo sądowe w danym zakresie. Może je skompletować i w takiej formie przekazać do gabinetu dyrektora.

Nowoczesna szkolna biblioteka powinna dysponować również telewizorem i wideo. Zestaw ten ma służyć przede wszystkim do nagrywania audycji szkolnych lub popularno-

naukowych nadawanych w godzinach lekcyjnych, by mogły służyć w okresie późniejszym jako element lekcji. Nauczyciel może zlecić bibliotekarzowi nagranie określonego programu lub tylko jakiejś konkretnej jego części.

Oprócz wyposażenia technicznego za czynniki warunkujące efektywne funkcjonowanie biblioteki szkolnej uważa się: lokal, warsztat informacyjno-bibliograficzny, czas udostępniania (na tyle elastyczny, by umożliwiał maksymalne wykorzystanie biblioteki i jej zbiorów przez wszystkich użytkowników), różnorodne i atrakcyjne formy pracy oraz bibliotekarzy (posiadających wiedzę dotyczącą nie tylko znajomości zbiorów, ale i o różnych formach przekazu informacji, zasadach odbioru tekstów i innych form przekazu) i budżet.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej wprowadzające podstawę programową kształcenia ogólnego diametralnie zmieniło sytuację w zakresie kształcenia ucznia jako użytkownika informacji. Od 1 września 1999 r. przestał obowiązywać dotychczasowy program przysposobienia czytelniczego i informacyjnego.

Podstawa programowa na pierwszym etapie edukacji w ramach kształcenia zintegrowanego przewiduje „sięganie do różnych źródeł informacji i technologii informacji, w tym korzystanie z czytelni i biblioteki szkolnej”. Za realizację tych treści odpowiada nauczyciel kl. I-III, który powinien uzgodnić z nauczycielem bibliotekarzem plan tematów realizowanych wspólnie w bibliotece szkolnej.

Na drugim etapie – w kl. IV-V szkoły podstawowej oraz na trzecim – w gimnazjum realizowana jest ścieżka „Edukacja czytelnicza i medialna”, która uczyniła wszystkich nauczycieli szkoły odpowiedzialnymi za przygotowanie uczniów do uczenia się ustawicznego oraz krytycznego i racjonalnego odbioru mediów.

Edukacja czytelnicza i medialna składa się z dwóch modułów. Jeden obejmuje treści związane z kształceniem ucznia jako użytkownika informacji i przygotowaniem go do ustawicznego kształcenia się poprzez samokształcenie i formy instytucjonalne. Treści drugiego modułu stanowią wprowadzenie do świadomego i racjonalnego odbioru oraz korzystanie z mass mediów i nowoczesnej technologii informacyjnej. Ma ona również na celu rozbudzanie zainteresowań czytelniczych oraz kształtowanie szacunku dla polskiego dziedzictwa kulturowego. Treści tej ścieżki powinny być stale obecne na wszystkich zajęciach edukacyj-

nych; trafnie określa się je jako edukację edukacji.

Koordynatorem ścieżki „Edukacja czytelnicza i medialna” może być nauczyciel bibliotekarz, nauczyciel języka polskiego. Możliwe są również inne rozwiązania. Niedopuszczalna jest realizacja ścieżki przez nauczyciela bibliotekarza na zajęciach przypadkowych, np. na zastępstwach.

Uczestnictwo w edukacji czytelniczej i medialnej wymaga od nauczyciela bibliotekarza (poza ewentualną koordynacją ścieżki):

- czynnego udziału w pracach zespołu nauczycieli, realizujących edukację czytelniczą i medialną oraz innych zespołów międzyprzedmiotowych,
- przygotowania dobrego warsztatu informacyjnego,
- udziału w realizacji lekcji przedmiotowych odbywających się w bibliotece (przygotowanie odpowiednich zbiorów, realizacja części lub wspólnie z nauczycielem całości zajęć),
- udzielania pomocy metodycznej i merytorycznej uczniom i nauczycielom.

W zreformowanej szkole nauczyciel ma stać się przewodnikiem i doradcą ucznia w wielu kwestiach, np. poznania, kształcenia i nabywania kompetencji. I tu wielką rolę przypada umiejętnościom wyszukiwania, przyswajania nowych wiadomości, zdobywania wielu istotnych informacji w jak najkrótszym czasie. W tej sytuacji biblioteka jako centrum informacji powinna stworzyć optymalne warunki do szybkiego i skutecznego zdobywania wiedzy potrzebnej w procesie nauczania i pracy, a także w życiu.

Ewa Najduch i Urszula Palysińska są nauczycielami bibliotekarzami Szkoły Podstawowej nr 7 w Suwałkach.

**Andrzej Drożdż
Marek Stachyra**

Format MARC 21 dla dokumentów dźwiękowych, czyli tradycja w nowej szacie

Pod tym prowokacyjnym tytułem kryje się opis nowego szablonu, propozycji dla nieco konserwatywnych użytkowników, korzystających na co dzień z wzorca opisu bibliogra-

ficznego, sporządzanego tradycyjnie na kartach katalogowych. Nie ukrywamy także tego, że w poniższym tekście znajdują coś ciekawego dla siebie także ci, którzy są nastawieni na rozwiązania modernistyczne. Pierwszych będziemy usiłowali zachęcić i przekonać, tych drugich zaintrygować. Mamy nadzieję, że w obu przypadkach nam się to uda. Gdyby tak się jednak nie stało, to zawsze pozostanie nadzieja, że przynajmniej coś objaśnimy.

Geneza pomysłu

Pomysł opracowania instrukcji do formatu USMARC (obecnie MARC 21), dla dokumentów dźwiękowych powstał podczas spotkania bibliotekarzy łódzkich bibliotek gromadzących zbiory muzyczne z Marią Burchard w Centrum Formatów i Kartotek Wzorcowych w 1998 r. Rok wcześniej ukazała się instrukcja jej autorstwa *Format USMARC rekordu bibliograficznego dla druku muzycznego*. Ta praca stała się dla nas wzorem i kompendium praktycznych rozwiązań, pomocnym w opracowaniu instrukcji tworzenia rekordu bibliograficznego dla dokumentów dźwiękowych¹, tak ważnych w zbiorach wszystkich bibliotek muzycznych i uniwersalnych, które z reguły gromadzą także muzykalia.

Zamiarem naszym było opracowanie instrukcji w taki sposób, aby można ją było wykorzystywać w bibliotekach stosujących różne systemy (VTLS, HORIZON), a także do budowy opisów bibliograficznych w katalogu centralnym, organizowanym tak wielkim nakładem sił i środków ku pożytkowi ogólnemu. W tym celu była ona konsultowana wielokrotnie ze specjalistami z CFiKHW.

Motywy działania

Choć od czasu utworzenia pierwszych rekordów opisów bibliograficznych książek w wielu bibliotecznych komputerowych bazach katalogowych minęło już parę ładnych lat, nadal spotkać się można z pytaniami o celowość takich rozwiązań. Wątpliwości, które jeszcze tu i ówdzie pozostały, chcielibyśmy rozwiać lub osłabić, podkreślając zalety nowego sposobu zapisu danych bibliograficznych.

Po pierwsze, nowoczesne narzędzie, jakim jest komputer, daje możliwość szybszej, wydajniejszej i ciekawszej pracy.

Po drugie, ogromnie ułatwia czytelnikowi dotarcie do informacji o własnych zbiorach.

Po trzecie, i to chcielibyśmy podkreślić, pozwala wykorzystać całą dotychczasową wiedzę o zasadach sporządzania opisu bibliograficznego dokumentów dźwiękowych, ujętą w Polskiej Normie PN-85/N-01152/07, dla potrzeb tworzenia poprawnego rekordu w bazie katalogowej także tej centralnej.

Po czwarte wreszcie, nie tworzymy żadnej nowej bibliograficznej rzeczywistości, lecz staramy się twórczo zaadaptować tę starą, już dobrze znaną, dla potrzeb nowych katalogów komputerowych.

Skąd ten rekord?

Opis bibliograficzny dokumentu jest, jak wiadomo, podstawowym elementem katalogu bibliotecznego. Zarówno tego kartkowego, do którego wszyscy się przyzwyczailiśmy, jak i zautomatyzowanego. W katalogu kartkowym opis bibliograficzny wraz z odpowiednimi hasłami tworzy system szeregująco-wyszukiwawczy. Ma on postać karty głównej i kart odsyłaczowych, a także kart w katalogu przedmiotowym. Ten sam opis bibliograficzny w katalogu zautomatyzowanym wpisuje się w strukturę określonych pól i podpól, które wraz ze wszystkimi hasłami ujednoliconymi, umożliwiającymi jego wyszukiwanie, stanowią rekord bibliograficzny.

Wprowadzenie pojęcia rekordu bibliograficznego nie wiąże się więc z koniecznością zmiany dotychczasowych zasad opisu. Nadal opiera się on na obowiązującej polskiej normie i wykorzystuje wszystkie jego strefy. Zabieg polegał tylko na odpowiednim wkomponowaniu postanowień normy w format MARC 21, tak aby stał się czytelnym dla systemu komputerowego, przechowującego te dane w postaci plików².

Metoda tworzenia formatu dla dokumentów dźwiękowych

Pierwszym zadaniem było „wpisanie” przepisów normy PN-85/N-01152/07 *Opis bibliograficzny. Dokumenty dźwiękowe* w strukturę rekordu tak, aby zachować wszystkie obowiązujące elementy opisu bibliograficznego. Poszczególne strefy opisu wraz z jego niezbędnymi elementami (zgodność z drugim stopniem szczegółowości) zostały przyporządkowane odpowiednim polom i podpolom. I tak kolejno:

- strefa tytułu i oznaczenia odpowiedzialności – polu 245, podpolom a, h, b, c, n, p,

- strefa publikacji, dystrybucji i produkcji – polu 260, podpolom a, b, c,
- strefa opisu fizycznego – polu 300, podpolom a, b, c, e,
- strefa serii – polu 440, podpolom a, n, p, x, v lub
- strefa serii – polu 490, podpolom a, x, v,
- strefa uwag – grupie pól 5XX,
- strefa znormalizowanego numeru dokumentu – polu 028.

Podczas tych prac adaptacyjnych okazało się, że konieczne są uściślenia w tych miejscach, w których norma nie precyzuje rozwiązań. Najważniejsze uściślenia w stosunku do normy to:

- jednoznaczne i pełniejsze określenie źródła, z których należy czerpać dane do pola 245,
- pozostawienie w polu 245 nazw wykonawców (osób lub ciał zbiorowych) w opisach nagrań muzyki popularnej, rockowej, jazzowej i tradycyjnej, natomiast w opisach nagrań muzyki klasycznej i nagrań literackich podawanie nazwy wykonawców tylko w polu uwag (pole 511),

- konsekwentne stosowanie podpola h (oznaczenie typu dokumentu),

- wprowadzenie, zgodnie z ISBD(NBM), strefy wydania – pole 250, która została w polskiej normie uznana za zbędną (zalecenie podawania informacji tego typu w strefie uwag),

- przyjęcie rozstrzygnięcia dotyczącego nazwy wydawcy – pole 260, podpole b, zgodnie z zaleceniami ISBD(NBM), IASA i AACR2 (norma polska nie omawia tego zagadnienia w sposób wyczerpujący),

- dokładne określenie kolejności i sposobu podawania dat – pole 260, podpole c,

- strefa uwag została podzielona zgodnie z formatem MARC 21 na pola odpowiadające różnym ich rodzajom. W odpowiednich polach znalazły się następujące typy uwag:

- pole 500 – uwaga ogólna (tu zamieszcza się m.in. dane dotyczące pierwowzoru, informacje o źródle z którego przejęto dany element do opisu, jeżeli nie jest ono podstawowe dla tej strefy i 11 innych rodzajów uwag),

- pole 501 – uwaga dotycząca utworów współwydanych bez wspólnego tytułu,

- pole 505 – uwaga dotycząca zawartości dokumentu dźwiękowego,

- pole 508 – uwaga o twórcach i producentach,

- pole 511 – uwaga o uczestnikach i wykonawcach,

- pole 518 – uwaga o dacie/czasie i miejscu zdarzenia,

- pole 521 – uwaga o przeznaczeniu czytelnictwem,

- pole 536 – uwaga o finansowaniu dokumentu dźwiękowego,

- pole 538 – uwaga techniczna o nagraniu (np. „Digitally remastered analog recordings”),

- pole 540 – uwaga o prawie autorskim,

- pole 546 – uwaga o języku opisywanych dokumentów (przy nagraniach z tekstem),

- pole 550 – uwaga o instytucji sprawczej (wydawcy niekomercyjnym),

- pole 586 – uwaga o nagrodzie za płytę (dokument dźwiękowy).

Pola te występują w rekordzie zawsze w tej kolejności i wyczerpują zakres stref opisu bibliograficznego, ujętego w polskiej normie. Jednak w formacie znajduje się ich znacznie więcej, co może właśnie budzić niepokój i stwarzać mylne wrażenie o zmianie elementów „tradycyjnego” opisu bibliograficznego. Wyjaśniamy więc, że choć w formacie MARC zdefiniowano 180 pól dla wszystkich typów dokumentów i rekordów, tylko niewielka ich część przeznaczana jest na opis bibliograficzny. Są to pola opisane wyżej. Pozostałe zaś przeznaczone są na hasła główne (1XX), hasła dodatkowe (7XX), hasła przedmiotowe (6XX), różne odmiany tytułu (130, 240, 243, 246) itd. i pełnią podobną rolę, jak odsyłacze katalogowe.

Dla wieloczęściowych dokumentów dźwiękowych zastosowano metodę sporządzania dla poszczególnych części odrębnych opisów na jednym poziomie.

Hasła w rekordzie bibliograficznym

W rekordzie bibliograficznym wykorzystuje się hasła z kartoteki hasel wzorcowych, tworzonej zgodnie z zasadami przyjętymi w CFIKHW. Dobór hasła głównego jest zgodny z obowiązującymi normami.

Nazwa ciała zbiorowego, nazwa imprezy oraz nazwa wykonawcy nie mają zastosowania przy opisie dokumentu dźwiękowego, w funkcji hasła głównego. Hasło jest tworzone dla jednego lub głównego lub pierwszego autora dzieła, zarejestrowanego na dokumencie dźwiękowym, lub dla tytułu dzieła anonimowego. Także adaptatora i autora przeróbki, jeżeli jego dzieło różni się znacząco od tekstu oryginału lub ma inny tytuł lub zmieniony gatunek literacki lub muzyczny. Dostęp do pozostałych hasel możliwy jest poprzez sto-

sowanie pól 7XX (hasła dodatkowe). Uwzględniając specyfikę zbiorów bibliotek muzycznych, dopuszcza się tworzenie dowolnej liczby haseł dodatkowych, co umożliwi dotarcie do każdego zarejestrowanego na dokumencie utworu oraz jego wykonawcy. Wykorzystanie praktycznie w sposób nieograniczony dodatkowych pól dostępu stwarza możliwość dotarcia do informacji, które w tradycyjnych katalogach kartkowych znajdowały się w oddzielnych kartotekach.

W konsekwentny sposób wykorzystuje się tytuł ujednolicony, dotychczas stosowany w bibliotekach w sposób różnorodny. Umożliwi on zidentyfikowanie dzieła pod jednoznaczną nazwą ustaloną w kartotece haseł wzorcowych, niezależnie od formy tytułu występującej na dokumencie i opisie bibliograficznym. Prace nad zasadami sporządzania tytułu ujednoliconego dla utworów muzycznych są w toku.

Oddzielnym problemem jest opracowanie przedmiotowe dokumentów dźwiękowych. Ze względu na specyfikę języka haseł przedmiotowych KABA, nie będziemy tego zagadnienia tutaj omawiać. Chcemy jednak podkreślić wagę problemu i konieczność podjęcia równoległych prac nad tworzeniem tego typu haseł.

Inne pola

Rekord bibliograficzny w formacie MARC 21 zawiera także etykietę, tablicę adresów, pola danych kontrolnych (001-009) i pola zawierające numery i kody (010-099). Definicje tych elementów przedstawia PN-ISO 2709 „Informacja i dokumentacja. Format do wymiany informacji”.

Z grupy pól danych kontrolnych wymieniamy tutaj tylko dwa:

pole 007 – forma fizyczna dokumentu dźwiękowego oraz
pole 008 – dane kontrolne.

Wykorzystuje się je w systemach do zawężania obszaru poszukiwań.

Natomiast z opisu pól zawierających numery i kody (010-099) zrezygnowaliśmy w tym miejscu. Dokładne ich omówienie powiełoby informację zawartą w instrukcji.

Należy natomiast podkreślić ich ścisły związek z polami właściwego opisu bibliograficznego. Zawierają one, w większości w formie kodów, informacje pozwalające systemowi ograniczyć pole wyszukiwania do oznaczenia katalogowego dokumentu, czasu nagrania utworu, identyfikacji opisu z miejscem, czasem i osobą je sporządzającą, języka tekstu dokumentu, formy muzycznej i obsady. Odpowiednie ich wypełnianie nie powinno jednak naręczać bibliotekarzowi kłopotów.

Koniec wieńczy dzieło

Zdajemy sobie doskonale sprawę, że sam suchy, choćby i najbardziej wyczerpujący opis jeszcze nie decyduje o samym produkcie. Dlatego z wielkim niepokojem będziemy czekać, jak Państwo, odbiorcy tego „modernistycznego ubranka” będziecie się czuli w jego formie. Czy spełni ono wasze oczekiwania? Czy będzie wygodne w użyciu? Czy będzie wam w nim do twarzy, bo jemu z całą pewnością tak.

Andrzej Drożdż jest pracownikiem Biblioteki Głównej Politechniki Łódzkiej a Marek Stachyra Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi.

PRZYPISY:

¹ A. Drożdż, M. Stachyra: *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla dokumentu dźwiękowego*. Warszawa 2002.

² Wyczerpujący opis struktur danych w rekordzie bibliograficznym zawarty został w: A. Paluszkiwicz: *Struktura danych bibliograficznych w zintegrowanych systemach bibliotecznych*. Warszawa 1997, oraz A. Paluszkiwicz: *Formaty MARC wykorzystywane w zautomatyzowanych systemach bibliotecznych*. „Przegląd Biblioteczny” 1994 nr 1/2.

Grant Fundacji Bankowej im. Leopolda Kronenberga w Warszawie dla Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu

Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu w roku 2001 przystąpiła do remontu pomieszczeń po byłej wypożyczalni, celem stworzenia w nich czytelnicy umożliwiającej organizację dostępu do nowoczesnej informacji ekonomiczno-prawnej i społecznej. Uznaliśmy bowiem, że stworzenie takiego nowoczesnego warsztatu służyć będzie permanentnej edukacji w tych zakresach, co oddziaływać może na możliwości funkcjonowania jednostek jak i szerszych grup społecznych w zmieniających się warunkach ekonomiczno-prawnych i gospodarczych. Ze środków własnych Uczelni wyremontowano lokal i wyposażono go w sprzęt. Dla potrzeb czytelnicy oddano zakupione również 4000 wol. książek (w tym część z dotacji przyznanych przez zainteresowane wydziały).

Fundacja Bankowa im. Leopolda Kronenberga w Warszawie, odpowiadając pozytywnie na wniosek Biblioteki, przyznała dotację w wysokości 37 300 zł. Środki te wykorzystano na zakup trzech nowoczesnych czytników do mikrofilmów. Dzięki temu, od kwietnia 2002 r., użytkownicy Biblioteki mają możliwość pełnego wykorzystania czasopism mikrofilmowanych na bieżąco we własnej Pracowni Biblioteki. Dzięki dotacji Fundacji zakres usług świadczonych przez Bibliotekę stał się pełniejszy a obsługa użytkowników bardziej sprawna.

Z bibliotek

Punkty informacji europejskiej w bibliotekach publicznych w Chełmskiem

Rozpowszechnianie informacji każda z bibliotek publicznych wpisuje w swój rejestr podstawowych zadań. Niezmiernie ważne przy tym jest to, aby zapotrzebowanie na informację szybko zdefiniować, wyprzedzając nawet zgłaszane przez czytelników potrzeby. Umiejętne zaznaczenie roli i obecności bibliotek w burzliwie rozwijającym się otoczeniu obliguje wręcz bibliotekarzy do podejmowania nowych zadań. Problemy, którymi żyje kraj, wchodzą do bibliotek wraz z czytelnikami szukającymi wyczerpującej odpowiedzi na pytania, także te natury politycznej czy społecznej. Naturalnym zjawiskiem jest więc fakt, że rządowy Program Informowania Społeczeństwa – Integracja z Unią Europejską w bibliotekach spotkał się z zainteresowaniem i w wielu pozwolił na określenie działań podejmowanych na rzecz integracji Polski z Unią Europejską.

W Chełmskiej Bibliotece Publicznej Zarząd Okręgu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich wystąpił z inicjatywą utworzenia w bibliotekach publicznych punktów informacji europejskiej. Pomysł gorąco poparła dyrekcja Chełmskiej Biblioteki Publicznej. Owocem kilku dyskusji był program przewidujący uruchomienie sieci lokalnych punktów informacyjnych o Unii Europejskiej w 9 bibliotekach publicznych na terenie trzech powiatów, obejmujących obszar dawnego województwa chełmskiego. W założeniu każdy punkt w lokalnym środowisku będzie pełnił rolę koordynatora upowszechniania informacji o Unii Europejskiej.

Projekt złożono w czerwcu do Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej. W październiku otrzymaliśmy informację, że na podstawie decyzji Sekretarza Komitetu Integracji Europejskiej Jacka Saryusz-Wolskiego UKIE przyznał dotację na realizację programu. Umowę, pomiędzy Urzędem Komitetu Integracji Europejskiej a ZO SBP w Chełmie, podpisano 15 października 2001 r.

Projekt zakładał realizację określonych zadań w terminie do 7.12.2001 r. W niespełna dwa miesiące, ściśle wg harmonogramu, należało wykonać wszystkie zaplanowane przedsięwzięcia.

Spotkanie informacyjne dla bibliotekarzy odbyło się 12.10.2001 r. Omówiono założenia i realizację projektu. W spotkaniu uczestniczyli członkowie ZO SBP w Chełmie, dyrektorzy Powiatowej Biblioteki Publicznej w Krasnymstawie, Chełmskiej Biblioteki Publicznej i Miejskiej Biblioteki Publicznej we Włodawie oraz kierownicy bibliotek gminnych. Przeana-

lizowano zadania określone w ramach projektu, zwracając uwagę na zakładane rezultaty oraz na mogące się pojawić w trakcie realizacji trudności i sposoby ich przewyżczenia. Wyznaczono osoby odpowiedzialne za wykonanie poszczególnych etapów projektu.

Przewodniczący ZO SBP przedstawił złożone w formie pisemnej deklaracje poparcia przedsięwzięcia przez władze samorządowe Chełma, Krasnegostawu i Włodawy.

Ocena bibliotek pod kątem możliwości funkcjonowania Punktu Informacji Europejskiej (PIE)

Do wszystkich bibliotek publicznych czterech powiatów: chełmskiego grodzkiego, oraz trzech ziemskich – chełmskiego, krasnostawskiego, włodawskiego przesłano odpowiednio opracowane ankiety. Zwrot wypełnionych ankiet osiągnął 100%. Analiza odpowiedzi na pytania zawarte w ankietach pozwoliła wyłonić biblioteki, które gwarantowałyby odpowiedni poziom funkcjonowania PIE. Wzięto również pod uwagę typy szkół znajdujące się na terenie oddziaływania każdej biblioteki oraz indywidualne cechy socjograficzne danych środowisk. Te dodatkowe informacje uzyskaliśmy podczas bezpośredniej lustracji bibliotek. W okresie od 15 października do 26 października lustracją objęto 31 bibliotek. Z ankiet wynikało, że zapotrzebowanie na materiały związane z UE jest w poszczególnych środowiskach duże. Biblioteki borykają się z trudnościami finansowymi, dlatego stan zgromadzonych materiałów dotyczących Unii Europejskiej w bibliotekach nie pozwala zaspokoić rosnących potrzeb czytelników.

Po przeanalizowaniu wszystkich zgromadzonych informacji postanowiono powołać punkty informacji europejskiej w trzech bibliotekach miejskich (Chełmska Biblioteka Publiczna, Miejska Biblioteka Publiczna w Krasnymstawie, Miejska Biblioteka Publiczna we Włodawie) oraz w 6 bibliotekach publicznych gmin – po 2 punkty w powiecie chełmskim, krasnostawskim i włodawskim.

Dodatkowo utworzono dziesiąty punkt przy Powiatowej Bibliotece Publicznej w Krasnymstawie, finansowany w całości z budżetu własnego tej biblioteki.

Gromadzenie i opracowanie materiałów do punktów informacji europejskiej

Wykaz książek opracowano na podstawie „Przewodnika Bibliograficznego” oraz aktualnych dysponend wydawnictw.

W celu optymalnego wykorzystania dotacji w części przeznaczony za zakup materiałów wydawni-

czych, książki i wydawnictwa multimedialne zamawiano przede wszystkim bezpośrednio w wydawnictwach. Ogółem na potrzeby punktów informacji europejskiej zakupiono 639 książek (83 tytuły) oraz 29 (6 tytułów) wydawnictw multimedialnych.

Wszystkie zakupione zbiory zostały opracowane. Każdy egzemplarz, oprócz pieczęci własnościowej, ostemplowano pieczęcią o treści: **ZAKUPIONO ZE ŚRODKÓW URZĘDU KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ**.

W Chełmskiej Bibliotece Publicznej karty katalogowe książek Punktu włączono dodatkowo (oprócz katalogu głównego) do katalogów w każdej filii na terenie miasta, przeznaczając na to odrębną szufladkę katalogową z odpowiednim napisem informacyjnym. Opisy bibliograficzne książek PIE włączono do bazy komputerowej Chełmskiej Biblioteki Publicznej.

Dystrybucja materiałów

Na mocy uchwały ZO SBP w Chełmie książki i wydawnictwa multimedialne, zakupione w ramach realizacji zadania o utworzeniu punktów informacji europejskiej, przechodzą na własność bibliotek prowadzących punkty.

Do 30 listopada do każdego punktu dostarczono pakiety materiałów, które zawierają:

- zestaw opracowanych książek i multimedii wraz z kartami katalogowymi,
- plakaty,
- ulotki,
- tablice informacyjne (do umieszczenia na zewnętrznej budynku biblioteki) trzech powiatów objętych programem.

Promocja działalności punktów informacji europejskiej

Promocję działalności punktów informacji europejskiej uznaliśmy za bardzo ważny element realizowania programu.

Celem promocji było upowszechnianie informacji o rozpoczynających działalność punktach informacji europejskiej, budowanie pozytywnego wizerunku bibliotek w środowisku – bibliotek otwartych na zaspokajanie potrzeb czytelników, zachęcanie mieszkańców, szczególnie w małych środowiskach, do korzystania z nowej oferty bibliotecznej, pozyskanie aprobaty do realizowanych działań (od użytkowników, organizatorów bibliotek).

Artykuły: *Bibliotekarze zapraszają, Jak znaleźć informację?, Co nowego w materiałach o Unii Europejskiej* zostały przekazane do czasopism lokalnych, ukazujących się na terenie gmin oraz do czasopism o zasięgu regionalnym i wojewódzkim. Idea organizacji i działalność punktów informacji europejskiej była popularyzowana na antenie chełmskiego Bon-Ton-Radio SA codziennie w dniach 3-10 grudnia (m.in. wywiady z przewodniczącym ZO SBP w Chełmie, dyrektorami bibliotek publicznych w Chełmie, Krasnymstawie i w Włodawie) oraz Telewizji Lublin 27 listopada. Fragment z uroczystości inauguracji

PIE został wyemitowany dwukrotnie w „Panoramie Lubelskiej” dn. 7 grudnia br. Krótkie wzmianki o powstających punktach można było usłyszeć w „Radio Plus” i „Radio Lublin”. Na łamach prasy lokalnej, poza artykułami zleconymi, ukazywały się i inne teksty informujące o punktach i roli bibliotek publicznych w realizacji programu, m.in. wywiad z przewodniczącym ZO SBP w Chełmie oraz z dyrektorem Chełmskiej Biblioteki Publicznej.

Wszystkie materiały promocyjne przekazują też informacje, że powstanie punktów informacji europejskiej współfinansował Urząd Komitetu Integracji Europejskiej w ramach realizacji Programu Informowania Społeczeństwa – Integracja z Unią Europejską.

Inauguracja działalności punktów

Inauguracja działalności punktów informacji europejskiej odbyła się w trzech bibliotekach: Chełmskiej Bibliotece Publicznej – dn. 7.12.2001 r.; Miejskiej Bibliotece Publicznej w Krasnymstawie – dn. 3.12.2001 r.; oraz w Miejskiej Bibliotece Publicznej we Włodawie – dn. 7.12.2001 r.

We wszystkich bibliotekach podczas uroczystości inauguracyjnych byli obecni przedstawiciele władz samorządowych, dyrektorzy bibliotek, młodzież szkolna, bibliotekarze oraz dość liczna grupa mieszkańców miast. Wykłady zaproszonego gościa, dra Andrzeja Dumały, pracownika naukowego Wydziału Nauk Politycznych UMCS w Lublinie, spotkały się z dużym zainteresowaniem i wywołały, szczególnie w MBP we Włodawie, ożywioną dyskusję. Tematyka spotkań: „Młodzież w Unii Europejskiej” (MBP Krasnymstaw, MBP Włodawa), „Integracja Polski z Unią Europejską” (Chełmska Biblioteka Publiczna).

Wpływ realizowanego projektu na społeczność objętą obszarem działania PIE

Projekt zyskał aprobatę społeczności lokalnej oraz władz samorządowych. Już po ukazaniu się w mediach pierwszych informacji o powstawaniu punktów, otrzymywaliśmy telefony od zainteresowanych czytelników. Duża rola oddziaływania bibliotek w lokalnych środowiskach, stworzyła możliwość ogólnej dostępności do informacji o Unii Europejskiej, integracji Polski z UE.

Popularyzacja wiedzy o funkcjonowaniu Unii Europejskiej oraz szans polskiego społeczeństwa po wejściu do UE, realizowana przez PIE, w perspektywie referendum rozstrzygającym o członkostwie Polski w Unii Europejskiej, wpisuje się w strategię informacyjną rządu w zakresie informowania społeczeństwa o procesie, skutkach integracji Polski z Unią. Cel realizowanego przez nas projektu doskonale oddaje stwierdzenie jednego z dyskutantów podczas inauguracji działalności punktów. Stwierdził on, iż ważne jest, czy zgłoszę się *tak* lub *nie* (w referendum), ale najważniejsze jest, aby była to decyzja świadoma, wynikająca z posiadanej, obiektywnej wiedzy.

Szczególnie ważne jest, że punkty informacji europejskiej powstały i będą działać w małych miejscowościach, w tym wiejskich, gdzie, jak wskazują badania opinii publicznej, eurosceptyków jest najwięcej.

Osiągnięte rezultaty w odniesieniu do założeń

Zarząd Okręgu SBP w Chełmie, zgodnie z przyjętym do realizacji projektem, utworzył dziewięć punktów informacji europejskiej działających w bibliotekach publicznych trzech powiatów byłego województwa chełmskiego. Z tego sześć punktów działa przy bibliotekach publicznych gmin, w środowiskach wiejskich o wybitnie rolniczym charakterze.

Projekt spotkał się we wszystkich środowiskach z zainteresowaniem władz samorządowych. Deklaracje poparcia realizacji naszego programu miały wymierny efekt: prezydent m. Chełma przekazał środki finansowe na zakup komputera dla PIE w Chełmskiej Bibliotece Publicznej, burmistrz Krasnegostawu sfinansował część kosztów organizacyjnych. Ponadto otrzymaliśmy zapewnienie o przekazywaniu pieniędzy na bieżące uzupełnianie zbiorów punktów informacji europejskiej.

Jak już wspomniano wyżej, powstał (dodatkowo) dziesiąty PIE przy Powiatowej Bibliotece Publicznej w Krasnymstawie, finansowany w całości z budżetu własnego tej biblioteki.

Przeprowadzono akcję promocyjną przesyłając do środowisk lokalnych informacje o powstaniu PIE i o korzyściach dla każdego zainteresowanego problematyką integracji Polski z Unią Europejską. Dla bibliotekarzy ważne jest również i to, że biblioteki rozszerzyły swą ofertę dla czytelników, w tym czytelników potencjalnych, zyskały opinię bibliotek otwartych na nowe zadania.

Założeniem jest kontynuacja zadania, rozszerzenie działalności punktów tak, by w niedalekiej przyszłości każda z bibliotek gminnych na terenie powiatów chełmskiego, krasnostawskiego i włodawskiego mogła umieścić na swojej siedzibie szyld informujący o działalności Punktu Informacji Europejskiej. Już spotykamy się z pytaniami od zainteresowanych programem organizatorów bibliotek samorządowych, dlaczego biblioteka na ich terenie została pominięta w programie. Tę szansę musimy szybko wykorzystać.

Agnieszka Muszyńska
Chełmska Biblioteka Publiczna

Bibliograficzna baza prasowa Biblioteki Sejmowej

Biblioteka Narodowa zapowiedziała ograniczenie „Bibliografii Zawartości Czasopism” wyłącznie do piśmiennictwa naukowego, tj. wyłączenie z BZCz

rejestracji zawartości nielicznych gazet oraz tygodników reprezentujących tzw. prasę treści ogólnej. Planowane zmiany zaniepokoiły środowisko bibliotekarskie, zwłaszcza związane z bibliotekami publicznymi. Wprawdzie w czwartym numerze „Bibliotekarza” przedstawiono zamierzenie stworzenia w BN odrębnego serwisu uzupełniającego BZCz o dzienniki i tygodniki treści ogólnej, ale ta nowa baza, zgodnie z przedstawionymi założeniami, ma uwzględnić (jak dotychczas w BZCz) tylko dwa dzienniki: „Gazetę Wyborczą” oraz „Rzeczpospolitą”, a aktualizowana będzie raz w miesiącu. W tej sytuacji warto więc chyba przypomnieć, że od 1996 r. istnieje bibliograficzna baza prasowa ART¹, tworzona przez Bibliotekę Sejmową (BS) i udostępniana bezpłatnie w Internecie: <http://bs.sejm.gov.pl:4001/ALEPH/>

Baza ART zawiera opisy artykułów z prasy polskiej, wybieranych pod kątem potrzeb użytkowników BS. Tematycznie baza obejmuje zagadnienia polityczne, prawno-ustrojowe, gospodarcze i społeczne, dotyczące zarówno Polski, jak i zagranicy. W bazie uwzględniane są przede wszystkim artykuły problemowe, choć niekiedy odnotowuje się w niej i krótkie materiały prasowe, zwłaszcza jeśli dotyczą nowych i ważnych tematów. Baza tworzona jest na podstawie ok. 30 tytułów czasopism (liczba tytułów waha się – w zależności od potrzeb użytkowników i możliwości twórców bazy oraz zmian na rynku prasowym: najwięcej było 35, w 2002 r. uwzględnionych jest 28 tytułów). Na użytek bazy ART wykorzystywanych jest obecnie: 6 dzienników: „Gazeta Wyborcza”, „Nasz Dziennik”, „Rzeczpospolita”, „Trybuna”, „Życie” i „Życie Warszawy”; 11 tygodników: „Gazeta Polska”, „Głos”, „Nasza Polska”, „Newsweek Polska”, „Polityka”, „Polska Zbrojna”, „Tygodnik Powszechny”, „Tygodnik Solidarność”, „Unia – Polska”, „Wprost”, „Wspólnota”; 1 dwutygodnik „Nowe Życie Gospodarcze”; 6 miesięczników: „Dziś”, „Prawo i Życie”, „Przegląd Rządowy”, „Res Publica Nowa”, „Samorząd Terytorialny”, „Więź”; 3 kwartalniki: „Polska w Europie”, „Przegląd Polityczny”, „Przekłady Aktów Prawnych” i jedno wydawnictwo ukazujące się nieregularnie (komunikaty CBOS-u).

Możliwości wyszukiwawcze bazy ART są większe od tych, które charakteryzują BZCz, np. można wyszukiwać artykuły m.in. po słowach z podtytułów i po słowach z uwag. Do opisu treści artykułów wykorzystywane są dwa języki informacyjno-wyszukiwawcze: język ART oraz język deskryptorowy BS. Język ART został stworzony specjalnie na potrzeby tej bazy, jest stosunkowo prosty, ale umożliwia precyzyjne umiejscowienie problemów w czasie i w przestrzeni (ponieważ przeważająca większość użytkowników BS interesuje się danym problemem w odniesieniu do konkretnego obszaru, np. kraju). Oddzielny indeks bazy tworzony jest z nazw własnych charakteryzujących treść artykułu.

Baza ART obejmuje okres od początku 1996 r. do chwili obecnej. Pod koniec 2001 r. baza zawierała

ponad 75 tys. rekordów, roczny przyrost rekordów wynosi ponad 10 tys., np. w 2001 r. przybyło ponad 12,8 tys. rekordów.

Aktualizacja bazy odbywa się na bieżąco, niekiedy jednak – w razie natłoku prac związanych z obsługą użytkowników w BS czy nagłej nieobecności pracowników – nie jest to możliwe. Do realizacji bazy służy zintegrowany system biblioteczny ALEPH, zainstalowany pod systemem operacyjnym UNIX-HP. ALEPH działa w sieci lokalnej BS w tzw. wersji tekstowej oraz w Internecie w wersji WWW.

Baza ART stanowi przede wszystkim wewnętrzny warsztat informacyjny Działu Informacji i Udostępniania Zbiorów (Wydział Obsługi Użytkowników BS), czyli tworzona jest przez zespół, który obsługuje Czytelnię Główną i Informatorium BS. Nie są to zawodomu bibliografowie, a obciążony innymi zadaniami zespół może poświęcić bazie znacznie mniej czasu niż wymaga tego takie przedsięwzięcie (m.in. korekty bazy przeprowadzane są jedynie wyrękowo).

Korzystanie z materiałów prasowych stanowi w BS codzienną konieczność, więc od 1991 r. prowadzona była w BS tradycyjna kartoteka opisów artykułów, którą po wdrożeniu systemu ALEPH zdecydowano się automatyzować.

Baza ART jakością zapewne ustępuje BZCz, ale wobec braku innych bieżących źródeł informacji stanowić może przydatne narzędzie informacyjne także i dla szerszego grona użytkowników.

Hanna Popowska

PRZYPIS:

¹ H. Popowska: *Baza ART: geneza i historia bazy, specyfika informacji prasowej*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 1998 nr 2 (72) s. 57-75; H. Popowska: *Język ART: podstawowe założenia projektowe*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 1999 nr 2 (74) s. 3-39.

PROLIB w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Śląskiego z punktu widzenia Czytelni Ogólnej

Biblioteka Główna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (dalej BG UŚ) jest użytkownikiem systemu PROLIB, rozpowszechnianego przez firmę Max Elektronik z Zielonej Góry od 1994 r. O jej wyborze zdecydowały przede wszystkim względy lokalne, gdyż kilka znaczących śląskich księżnic zdecydowało się na zakup tego oprogramowania, w tym Biblioteka Śląska, biblioteki akademickie, naukowe i publiczne. W 1998 r. w systemie pracowało już 13 bibliotek na Śląsku¹. Największy zasięg wdrażania tego systemu przypada na Katowice (oprócz BŚ, Akademia Ekonomiczna, Akademia Muzyczna, Akademia Wychowania Fizycznego, Śląska Wyższa Szkoła Zarządza-

nia, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, Miejska Biblioteka Publiczna)². Zainteresowanie programem spowodowało uruchomienie przez firmę Max Elektronik oddziału regionalnego w Katowicach. Pojawiły się koncepcje współpracy użytkowników systemu, m.in. w październiku 1998 r. odbyła się w Bibliotece Śląskiej konferencja „Forum dyrektorów bibliotek eksploatujących system PROLIB”³, a w dniu 27 listopada 2001 r. w Katowicach na Forum Użytkowników Systemu PROLIB, zorganizowanym przez Uniwersytet Śląski i Max Elektronik SA, prezentowano najnowsze rozwiązania: Moduł Obsługi Bazy Centralnej Kartoteki Hasel Wzorcowych oraz narzędzie do tworzenia dynamicznych portali internetowych – MAXePortal. Biblioteki użytkujące system PROLIB uzyskały możliwość wykorzystania rekordów CKHW w tworzeniu własnych rekordów bibliograficznych. Ma to stanowić punkt wyjścia do uczestnictwa w katalogu NUKAT.

Nim rozpoczęła się „prolibowa” faza komputeryzacji, BG UŚ opracowywała swoje zbiory w systemie CDS/ISIS. Rezultatem jest istniejący w „Infoware” katalog, obejmujący zbiory zakupione w latach 1992-1998 r. oraz niektóre starsze nabytki i część księgozbioru prof. Bogdana Suchodolskiego. Dzieła kupione po 1988 r. wpisywano już do systemu PROLIB, do którego udało się przetransportować dane z programu ISIS, ale pominięto zbiory B. Suchodolskiego. Działają podstawowe moduły:

- gromadzenie dokumentów,
- opracowanie wydawnictw zwartych, ciągłych, czasopism,
- wypożyczalnia,
- OPAC,
- administrator.

Modularność całości powoduje trudność ogarnięcia całości, poszczególne czynności wykonują określone osoby, przyporządkowane do poszczególnych agend. Autorka komunikatu od ubiegłego roku pracuje w Czytelni Ogólnej, stanowiącej z wypożyczalnią i magazynem dział udostępniania. W czytelni posługujemy się modułem wypożyczalnia oraz OPAC, a do września 2001 r. także funkcją „magazyn”, obecnie stosowaną tylko przez magazynierki.

Potrzeby czytelników skłaniają do poszukiwania informacji w innych modułach, co się wiąże z koniecznością odwiedzin innych działów. Np. w gromadzeniu można sprawdzić czy nasza biblioteka kupiła już dany tytuł, zobaczyć informacje dotyczące ceny, liczby egzemplarzy, sposobu nabycia, uwagi.

Warto też wspomnieć o szkoleniach organizowanych przez dział opracowania dla pracowników bibliotek specjalistycznych BUŚ. W latach 2000-2001 na kilkunastu spotkaniach uczono zasad opracowania formalnego i rzeczowego książek w systemie PROLIB. Okazało się, że przy opracowaniu istotne jest sprawdzanie i przejmowanie danych z Kartoteki Hasel Wzorcowych Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego.

Dla naszych czytelników najistotniejszą sprawą jest sprawne i szybkie wypożyczenie książek

z BG UŚ. Do września 2001 r. istniała jedynie automatyczna rejestracja czytelników i wypożyczeń, a dokonywanie zamówień polegało na składaniu tradycyjnie wypisanych rewersów. Można było również sprawdzić, czy dana książka nie została wypożyczona.

W kwietniu 2001 r. umieszczono OPAC naszej biblioteki w sieci, jest on niestety niekompletny, ale sukcesywnie powiększa się. W jego skład wchodzi nie tylko opisy bibliograficzne zbiorów zlokalizowanych w budynku przy ul. Bankowej 14, ale również z kilkunastu bibliotek specjalistycznych. Można stwierdzić, że PROLIB nie został dostosowany do materiałów pochodzących z wielu źródeł. Dezinformację zawierają np. zapisy dotyczące stanu poszczególnych pozycji; zdziwiony czytelnik dowiaduje się, że wszystkie książki w Bibliotece Wydziału Prawa są niedostępne. W tym przypadku mamy do czynienia z błędem systemu.

Decyzję o komputerowych zamówieniach podjęto z chwilą przynależności środków finansowych przez rektora UŚ. Dzięki temu na początku obecnego roku akademickiego stworzono w katalogach BG UŚ 20 stanowisk komputerowych z interfejsem WWW OPAC (na jednym stanowisku zachowano ISIS). Od 1 października 2001 r. wprowadzono zamawianie za pomocą komputera, informacje na ten temat wraz z instrukcją wyszukiwania znajdują się na naszej stronie macierzystej BUŚ⁴. Równocześnie wydrukowano instrukcje, które umieszczono w poszczególnych agendach BG UŚ. Pozycje widoczne w OPAC można zamówić (wysłać zamówienie) nie tylko na miejscu, jak to jest w Bibliotece Śląskiej, ale także poprzez Internet, a więc z każdego miejsca, objętego siecią. Zamówieniom komputerowym podlegają tylko książki umieszczone w budynku przy ul. Bankowej 14.

Do wypożyczenia potrzebna jest karta biblioteczna z kodem kreskowym. Czytelnik otrzymuje ją w wypożyczalni, gdzie uzyskuje też własne hasło. Procedura zamawiania polega na:

- wejściu do OPAC, w tym celu należy wpisać numer karty oraz własnego hasła w odpowiednie rubryki interfejsu,
- wyszukiwaniu potrzebnej książki (wg następujących kryteriów – osoba, tytuł, hasło przedmiotowe) i gdy będzie ona dostępna, wybieramy opcję „zamów” i wysyłamy zamówienie,
- realizowaniu zamówienia z miejsca „Home” (pojawia się komunikat: „książka będzie dostępna za 24 godziny”; później zmieniono na „3 godz.” teraz jest „12”).

Odbiór zamówień następuje w wypożyczalni za okazaniem karty bibliotecznej. Do komputerowej rejestracji wypożyczeń i zwrotów służy czytnik.

W Czytelnii Ogólnej umieszczono jedno stanowisko dla czytelnika, z przeznaczeniem tylko na zamawianie; ponadto mamy jeszcze trzy „stare”, dodatkowe komputery, wykorzystywane także do poszukiwań w Internecie. Nasza praca uległa zmianie, przede wszystkim musiałyśmy (oprócz autorki, jeszcze

dwie panie) wypracować sobie nową formułę postępowania. Utrudnieniem był fakt, że zamawianie metodą komputerową wprowadzono szybko, właściwie bez wcześniejszych szkoleń, a część książek musimy sprowadzać z magazynu tradycyjnie, korzystając z zamówienia telefonicznego.

Czytelnia Ogólna otrzymała również kartę biblioteczną. Za jej pomocą realizujemy zamówienia dla tych naszych użytkowników, którzy nie mają jeszcze swojej. Przez pierwsze tygodnie października 2001 r. musiałyśmy uprzedzać czytelników, by nie wysyłali zamówień z własnego konta, bo wszystkie zamówione dokumenty kierowane były do wypożyczalni, obecnie usunięto tę niedogodność. Wydruk zamówień nie zawierał informacji o punkcie dostarczenia dokumentów.

W Czytelnii Ogólnej wykonujemy następujące czynności:

- sprawdzamy „dostępność” książek w module wypożyczalnia – w polu Dokument,
- zamawiamy: 1. Telefonicznie – gdy dzieło jest dostępne, ale nie wykazane przez OPAC; 2. Komputerowo – książki wpisane do OPAC,
- dokonujemy operacji „udostępnianie”,
- po oddaniu materiałów przez czytelników, dokonujemy zwrotu.

Te i inne szczegóły wymagają również wewnętrznych ustaleń między nami, a magazynierkami, chodzi m.in. o fizyczną procedurę zwrotu (kiedy, jaką ilość). Zamówienia komputerowe wyeliminują czynność wypełniania rewersów. Zastanawialiśmy się również, czy możemy bezpośrednio przekazać dokumenty do wypożyczalni, gdy okaże się, że czytelnik chciałby je wypożyczyć. Jednak nie jest to możliwe, dokumenty muszą ponownie być przekazane do magazynu, aby zaistniały na nowo w systemie jako dostępne. Ponadto zmieniają się niektóre procedury związane z potwierdzaniem odbioru nowości z magazynu, od marca 2002 r. otrzymaliśmy prawo dostępu do minimalnej wersji modułu opracowania, pozwalającego na wydruk kart, które wcześniej otrzymywałyśmy z książkami.

Do pełnej komputeryzacji BG UŚ jeszcze daleko, ciągle znajdujemy się w fazie przejściowej. Udało się nam uruchomić podstawowe moduły systemu, lecz jego sprawne funkcjonowanie – to kwestia przyszłości. Sukcesem BUŚ jest uruchomienie interfejsu WWW OPAC. Czy będziemy zadowoleni z tego co mamy, to okaże się w praktyce. Wydaje się, że PROLIB nie został przystosowany do potrzeb sieci. Nie pozostaje nam nic innego, jak go do niej skutecznie przysposobić. Czeka nas jeszcze wiele pracy i zmian, by zadowoleni byli zarówno czytelnicy jak i pracownicy BUŚ.

Renata Dec

PRZYPISY:

¹ Pisał na ten temat K. Ziolo w artykule – *Perspektywy utworzenia Górnośląskiego Zespołu Bibliotek Naukowych Eksploatujących System PROLIB*. W: *Współpraca bibliotek naukowych w zakresie automatyzacji*. Kraków 16-19.11.1998. Warszawa 1998, s. 105-113.

² W województwie śląskim adaptują ten system także Politechnika Śląska – Gliwice; Wyższa Szkoła Zarządzania i Nauk Społecznych – Tychy oraz biblioteki miejskie, m.in. w Czeladzi, Sosnowcu, Tarnowskich Górach, Tychach. PROLIB stosuje ponad 40 bibliotek, w tym wiele specjalnych (np. medyczne, jak Główna Biblioteka Lekarska), por. artykuł E. Woźniak: *Kompleksowy system zarządzania biblioteką „PROLIB”*, „EBIB” 2000 nr 2 –

<http://osss.osss.wroc.pl/biuletyn/ebib10/PROLIB.html>, do wymienionych tam użytkowników należy dodać jeszcze Bibliotekę Główną Uniwersytetu Rzeszowskiego.

³ Zob. K. Ziolo: *Propozycja współpracy bibliotek eksploatujących system PROLIB*. „Praktyka i Teoria Informatyki Naukowej” 1998 nr 3/4 s. 18-21.

⁴ <http://www.bg.us.edu.pl>.

Sprawozdania i relacje

Konsorcjum Bibliotek Publicznych. Narada konsultacyjna

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich jest pomysłodawcą wielu propozycji organizacyjnych, których realizacja może dobrze służyć środowisku zawodowemu i czytelnikom. Taką propozycję stanowi ogłoszona w „Bibliotekarzu” i EBIB-ie przez Aleksandra Radwańskiego koncepcja INFOBIBNETU. Sprawa ta budzi zainteresowanie i jest przedmiotem licznych dyskusji, także w innych gremiach SBP. W dyskusji z autorem koncepcji INFOBIBNETU i jej orędownikami Jan Wołosz zaproponował rozważenie projektu powołania Konsorcjum Bibliotek Publicznych jako praktycznego sposobu przystąpienia do realizacji koncepcji INFOBIBNETU. Uzyskawszy aprobatę i wsparcie dla tego pomysłu, przewodniczący SBP zwołał spotkanie w Bibliotece Narodowej w celu przedyskutowania możliwości i potrzeby utworzenia Konsorcjum jako grupy skupiającej najbardziej skomputeryzowane biblioteki publiczne, zainteresowane udziałem w budowie koncepcji INFOBIBNETU i zacieśnianiem współpracy w ramach sieci.

Narada, w dniu 12 kwietnia br. zgromadziła autorytatywne grono specjalistów reprezentujących biblioteki publiczne, których warsztat pracy można uznać za nowoczesny, wykorzystujący współcześnie dostępne środki techniki informatycznej.

W obradach uczestniczyli: Jan Wołosz – Warszawa, Piotr Bierczyński – Łódź, Maria Bochan – Piła, Krystyna Brodowska – Sieradz, Elżbieta Górka – Warszawa, Andrzej Jagodziński – Kolbuszowa, Tadeusz Matyjaszek – Słupsk, Stanisława Mazur – Tarnobrzeg, Janina Kania – Tarnów, Jan Krajewski – Chełmża, Roman Ławrynowicz – Olsztyn, Aleksander Radwański – Wrocław, Jolanta Słowik – Wrocław, Teresa Szymorowska – Toruń, Maria Wasik – Zielona Góra, Radosław Skudlarski – Toruń, Elżbieta Stefańczyk – Warszawa, Mieczysław Szyszko – Warszawa, Anna Majcher – Warszawa, Elżbieta Gniazdowska – Gdynia.

Otwierając spotkanie, przewodniczący SBP przypomniał, że pomysł Konsorcjum wywodzi się

z obszaru bibliotek akademickich, gdzie ta forma organizacyjna umożliwiła rozwinięcie ścisłej i bardzo efektywnej współpracy w zakresie komputeryzacji warsztatów bibliotecznych. W warunkach bibliotekarstwa publicznego forma konsorcjum wydaje się stwarzać nadzieję na:

- pełniejsze wykorzystanie dorobku, doświadczeń i potencjalnych możliwości bibliotek współpracujących w ramach sieci; rozwinięcie systemu doszkalań pracowników,
- pełniejsze artykułowanie potrzeb skomputeryzowanych i komputeryzujących się bibliotek,
- bardziej skuteczne ubieganie się o środki na realizację projektów ze źródeł krajowych,
- możliwość udziału w realizacji programów i projektów Unii Europejskiej,
- stopniowe angażowanie do współpracy i jej rozwijanie w ramach coraz większej grupy bibliotek, a tym samym tworzenie warunków sprzyjających wzmacnianiu oddziaływania na otoczenie, w tym decydentów. Nawijając do projektu INFOBIBNET, stwierdził, iż zadania tych, którzy wyrażą zgodę na proponowaną formę współpracy, wynikać będą z potrzeb unowocześnienia warsztatu bibliotekarskiego; jego automatyzacji i komputeryzacji; wymiany doświadczeń oraz kompatybilności systemów informacyjnych. Ważnym zadaniem będzie więc poszukiwanie środków finansowych, umożliwiających realizację tak formułowanych zamierzeń.

Podstawowe założenia INFOBIBNETU przypomniał A. Radwański. Podkreślił, że idzie o stworzenie płaszczyzny współpracy bibliotek publicznych, poprzez budowę sieci logistycznej umożliwiającej opracowanie poważnych projektów modernizacyjnych, tworzenie lobbingu, zabieganie o finanse i, co najważniejsze, kreowanie środowiska bibliotekarskiego jako partnera do rozmów z szeroko rozumianą władzą, łącznie z rządem.

Już pierwsze wystąpienie A. Jagodzińskiego wskazywało na celowość i niezbędność powołania Konsorcjum, rozumianego jako aktywne centrum współpracy, integrujące zaawansowaną w komputeryzacji grupę bibliotek publicznych. W dyskusyjnych wypowiedziach dominował pragmatyzm. Przestrzegano przed pochopnym snuciem planów, które w przeszłości miały już miejsce (R. Ławrynowicz – Olsztyn). Wskazywano na budujące przykłady konsorcjów

5 lat Akademickiego Koła SBP w Lublinie

W tym roku Akademickie Koło SBP, pierwsze w historii lubelskiego środowiska bibliotekarskiego odrębne koło grupujące pracowników bibliotek szkół wyższych Lublina, obchodzi swój mały jubileusz – 5-lecie istnienia. Koło powstało 27 stycznia 1997 r. z reaktywowanej rok wcześniej na terenie bibliotek UMCS i AR grupy członkowskiej SBP, należącej wówczas do Koła Miejskiego SBP. Dziś zrzesza ponad 50-ciu bibliotekarzy z 5 wyższych uczelni państwowych Lublina: UMCS, KUL, AM, AR i PL.

Realizacja zadań statutowych SBP przejawia się w Kole poprzez takie formy działalności, które służąc doskonaleniu zawodowemu, przyczyniają się także do umacniania wzajemnych kontaktów w środowisku lubelskich bibliotek, należących do różnych resortów.

Zainicjowany cykl spotkań pod nazwą „Wykłady Otwarte dla Środowiska Bibliotekarskiego” był jedną z form dokształcania, adresowaną nie tylko do bibliotekarzy, ale do wszystkich sympatyków bibliotekarskiej profesji. W latach 1997-2001 zorganizowano 10 wykładów, których tematyka obejmowała głównie zagadnienia współczesnego polskiego i amerykańskiego bibliotekarstwa. Prelegentami byli pracownicy naukowcy z Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa UMCS, z którym Koło nawiązało współpracę, a także dyrektorzy i pracownicy bibliotek naukowych z Krakowa, Warszawy i Lublina oraz Stanów Zjednoczonych, a wśród nich: prof. dr hab. Barbara Sordylowa (dyr. Biblioteki PAN w Warszawie), Ewa Dobrzyńska-Lankosz (dyr. Biblioteki Głównej AGH w Krakowie) i dr Thomas Shaughnessy (dyr. University of Minnesota Libraries w Minneapolis).

Drugim kierunkiem działalności Koła są wycieczki o charakterze szkoleniowo-krajoznawczym, w których obok głównego programu, jakim jest zwiedzanie bibliotek naukowych są również elementy turystyczno-rekreacyjne.

Dotychczas zorganizowano 6 wycieczek krajowych i 3 zagraniczne. Uczestnicy wycieczek zwiedzili: Bibliotekę Narodową w Warszawie, Bibliotekę Główną AGH w Krakowie, Bibliotekę Śląską w Katowicach, Bibliotekę Ossolineum we Wrocławiu, a dwukrotnie – Bibliotekę Uniwersytecką w Warszawie i Bibliotekę Jagiellońską. Wyjazd na Słowację we wrześniu 2000 r. pozwolił bibliotekarzom z Lublina nie tylko zapoznać się z działalnością Biblioteki na Uniwersytecie im. Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy, ale również podziwiać piękno Tatr Słowackich i liczne zabytki kultury na Orawie. Program wycieczki do Lwowa (kwiecień 2001 r.), oprócz zwiedzania zabytków miasta, obejmował wizytę w Bibliotece Uniwersytetu Lwowskiego im. I. Franki i Bibliotece Naukowej Ukrainskiej Akademii Nauk im. V. Stefanyka. Podróż do Pragi (wrzesień 2001),

bibliotecznych w Niemczech, W. Brytanii (B. Michalska – Toruń) i w Polsce (E. Górska – Warszawa). Radzono aby tworząc Konsorcjum integrować systemy informatyczne, które już funkcjonują (K. Brodowska – Sieradz) a zatem wykorzystać doświadczenia wszystkich, którzy dysponują odpowiednią bazą techniczną (M. Wasik – Zielona Góra, A. Jagodziński – Kolbuszowa, M. Bochan – Piła). P. Bierzynski zastrzegł, iż inicjatywa winna mieć szerszy kontekst środowiskowy i fachowy. Formułę powyższą wsparli inni dyskutanci, zwracając uwagę na potrzebę integracji bibliotek publicznych, prowadzącą do ich unowocześnienia i większego oddziaływania na otoczenie społeczne (T. Matyjaszek – Słupsk, J. Kania – Tarnów, T. Szymorowska – Toruń).

Do programu przyszłego Konsorcjum nawiązała T. Szymorowska, prezentując projekt pilotażowy pod nazwą: modernizacyjne plany rozwoju Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Książnicy Miejskiej w Toruniu opatrzone hasłem „INFOBiblioteka”. Uznano, że program ten jest spójny zarówno z założeniami INFOBIBNETU, jak też postulowaną problematyką Konsorcjum.

Rekapitułując dyskusję, przewodniczący SBP – J. Wołosz podkreślił, iż dowiodła ona celowości zorganizowania się tych, którzy w sprawach sprawnego funkcjonowania bibliotek oraz ich nowoczesności mają już wiele do powiedzenia. W ślad za tym stwierdzeniem B. Michalska (EBIB) zgłosiła kilka rozstrzygnięć zmierzających do sfinalizowania sprawy Konsorcjum poprzez powołanie zespołu programowo-organizacyjnego, jak też utworzenie portalu internetowego dla potrzeb informacyjnych. Propozycję tę wsparł J. Wołosz postulując: wybór grupy inicjatywnej, której zadaniem będzie opracowanie programu Konsorcjum, jego statutu (bądź odpowiedniej umowy konsorcyjnej), a także określenie ekonomicznych parametrów działania tej instytucji.

Akceptując wymienione propozycje, uczestnicy narady dokonali wyboru zespołu inicjującego w następującym składzie: Krystyna Brodowska (sekretarz), Andrzej Jagodziński, Roman Ławrynowicz, Tadeusz Matyjaszek, Teresa Szymorowska (przewodnicząca zespołu) i Maria Wasik (wiceprzewodnicząca). Jak stwierdzili członkowie zespołu, rezultaty jego prac zostaną przedłożone środowisku bibliotekarskiemu w najbliższym czasie. Jednocześnie reprezentanci następujących bibliotek zgłosili akces do Konsorcjum: PiMBP w Chełmży, MBP w Gdyni, MiPBP w Kolbuszowej, WBP w Olsztynie, PiMBP w Pile, MBP w Sieradzu, MBP w Słupsku, MBP w Tarnobrzegu, MBP w Tarnowie, WBP i Książnica Miejska w Toruniu, BP m.st. Warszawy, MBP we Wrocławiu, WiMBP w Zielonej Górze.

Mieczysław Szyszko

połączona z rekreacją w Kotlinie Kłodzkiej, umożliwiła zwiedzenie Biblioteki Narodowej w Klementinum, Biblioteki Akademii Nauk Republiki Czeskiej oraz 3 bibliotek wydziałowych (prawniczą, teologiczną i medyczną) na Uniwersytecie Karola.

Ponadto zwiedzano muzea: Muzeum Bolesława Prusa i Chatę Stefana Żeromskiego w Nałęczowie, Muzeum Sztuki Religijnej w Lubartowie, Muzeum i Bibliotekę Zamoyskich w Kozłowce oraz „Kuncewiczówkę” w Kazimierzu n. Wisłą, gdzie żyli i tworzyli Maria i Jerzy Kuncewiczowie. Wycieczki okazały się być nie tylko doskonałą formą wymiany doświadczeń, ale stwarzały możliwości wzajemnego poznania się, wszak uczestniczyli w nich nie tylko członkowie SBP, ale również niezrzeszeni pracownicy bibliotek uczelnianych, WiMBP im. H. Łopacińskiego i Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej, a także pracownicy nauki. Niewątpliwie integracyjną rolę odgrywały także tradycyjne „spotkania powycieczkowe”.

Pod hasłem „Poznajemy biblioteki Lublina” członkowie Koła zapoznali się z ciekawszymi eksponatami ze zbiorów specjalnych WiMBP im. H. Łopacińskiego, zwiedzili Pracownię Konserwacji Starej Książki w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL oraz nowe

skrzydło Biblioteki Głównej UMCS i nową siedzibę Biblioteki Głównej Akademii Medycznej.

W ciągu minionych 5-ciu lat członkowie Koła uczestniczyli także w konferencjach i warsztatach szkoleniowych organizowanych przez ZG SBP oraz w pracach Sekcji Bibliotek Naukowych.

Kontakty z Zarządem Okręgu Lubelskiego i Kołem Miejskim SBP utrzymywano poprzez udział w obchodach Dnia Bibliotekarza i Bibliotek oraz innych uroczystych spotkaniach.

Efekty działań Koła upowszechniano w środowisku uczelnianym przez zamieszczanie publikacji w „Wiadomościach Uniwersyteckich”, wydawanych przez UMCS.

Podsumowując 5 lat działalności Koła, na podkreślenie zasługuje duże zaangażowanie członków SBP we wszelkich poczynaniach Koła oraz rosnąca integracja akademickiego środowiska bibliotekarskiego Lublina. Należy nadmienić, że we wszystkich przedsięwzięciach Zarząd Koła mógł zawsze liczyć na wsparcie ze strony dyrekcji bibliotek akademickich.

Elżbieta Grzybowska

Przewodnicząca
Akademickiego Koła SBP w Lublinie

Przegląd publikacji

Książka – biblioteka – szkoła w kulturze Śląska Cieszyńskiego: materiały z konferencji naukowej, Cieszyn 4-5 listopada 1999 / pod red. Janusza Spyry; Książnica Cieszyńska; Zarząd Główny Macierzy Ziemi Cieszyńskiej; Społeczny Komitet Budowy Pomnika ks. Leopolda Jana Szersznika. – Cieszyn: Książnica Cieszyńska, 2001. – 400 s.

Na treść tej interesującej książki składa się 17 referatów wygłoszonych podczas konferencji naukowej w Cieszynie w dniach 4-5 listopada 1999 r. przez bibliologów i historyków oświaty z Bielska-Białej, Cieszyna, Czechowic-Dziedzic, Katowic i Warszawy oraz czeskiej Opawy. Autorzy referatów postanowili, dysponując stosunkowo wątlą bazą źródłową, zrekonstruować kulturalną przeszłość regionu zamieszkałego przed laty przez ludność polską, czeską i niemiecką, która mimo wzajemnych antagonizmów zadecydowała o odrębności Śląska Cieszyńskiego.

W książce – wbrew zapowiedzi zawartej w tytule – dominują zagadnienia z zakresu historii oświaty na terytorium, przez kilka stuleci, wchodzącym w skład monarchii habsburskiej. Stan badań nad dziejami szkolnictwa na Śląsku Cieszyńskim przedstawił Krzysztof Nowak w rozprawie pod takim właśnie tytułem. Ważnym uzupełnieniem tej pracy jest prze-

gląd, niedostatecznie jeszcze wykorzystanych, zasobów źródłowych znajdujących się w polskich i czeskich archiwach. Wacław Gojniczek i Anna Rusnok omówili archiwalia i rękopisy znajdujące się w zbiorach polskich (Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Cieszynie, Książnica Cieszyńska, Biblioteka im. Tschammera), Jarmila Štěrbová dokonała przeglądu archiwaliów przechowywanych w Archiwum Krajowym w Opawie. Te bezcenne materiały źródłowe pozwolą w przyszłości na uzupełnienie dotychczasowej wiedzy o dziejach oświaty w regionie.

Stefan Król zwrócił uwagę na rolę sprawozdań i programów szkolnych jako źródeł do badań nad dziejami szkolnictwa na Śląsku Cieszyńskim.

Najobszerniejszy blok książki stanowią – jak już wspominałem – materiały dotyczące różnych aspektów rozwoju oświaty na terenie Śląska Cieszyń-

skiego. Krzysztof Szelong zajął się przedstawieniem motywów, kierunków i konsekwencji edukacyjnych podróży szlachty cieszyńskiej, odbywanych do końca XVII w., Adam Kubacz scharakteryzował wpływ reform szkolnych Marii Teresy i Józefa II na rozwój szkolnictwa na Śląsku Cieszyńskim. Inni autorzy przedstawili rozwój najważniejszych cieszyńskich instytucji edukacyjnych Gimnazjum Ewangelickiego (W. Gojniczek) i Gimnazjum Katolickiego (Grzegorz Marek Chromik), wykorzystując w swoich badaniach źródła archiwalne.

Kolejne rozprawy poświęcone zostały rozwojowi szkolnictwa na Śląsku Cieszyńskim w XIX w.

Przegląd obowiązujących wówczas przepisów prawnych i statystyk urzędowych pozwolił J. Spyrze na przedstawienie głównych kierunków rozwoju szkolnictwa na wspomnianym obszarze.

Edward Buława podjął próbę przedstawienia portretu zbiorowego grupy zawodowej nauczycieli szkół ludowych, wyodrębnionej spośród innych zawodów wskutek obligatoryjnego w monarchii austriackiej obowiązku szkolnego dla ogółu dzieci w wieku od 6 do 12 roku życia. Artykuł doprowadza czytelnika do osiemdziesiątych lat XIX w., a swoistą cezurę stanowi tu założenie w 1885 r. Macierzy Szkolnej dla Księstwa Cieszyńskiego. Zadaniem tej szacownej i zasłużonej dla kultury ojczyźnej instytucji było podejmowanie działań na rzecz wychowania młodzieży w duchu polskim, co było oczywiste wobec zabiegów germanizacyjnych administracji austriackiej.

Łucja Dawid rozszerzyła zakres chronologiczny pracy E. Buławy na lata 1888-1918, jako punkt wyjścia swych rozważań przyjmując powstanie w 1888 r. Polskiego Kółka Pedagogicznego (w 1896 r. przekształconego w Polskie Towarzystwo Pedagogiczne) – załączka nauczycielskiej organizacji zawodowej, której brakowało we wcześniej omawianym okresie, jeśli nie liczyć wcześniej założonej podobnej organizacji niemieckiej – Związku Nauczycieli Wiejskich (Landlehrerverein).

Trzy rozprawy poświęcono historii szkolnictwa czeskiego (Marie Gavrecka), niemieckiego (Dan Gavrecki) i żydowskiego (Janusz Spyra) na Śląsku Cieszyńskim przed 1918 r.

Czytelników „Bibliotekarza” zainteresują zapewne rozprawy Barbary Bienkowskiej *Edukacyjna rola biblioteki Leopolda Szersznika i Hanny Zaprzalki Biblioteki szkolne na Śląsku Cieszyńskim w świetle sprawozdań szkolnych (1850-1939)*. Działalność ks. Leopolda Jana Szersznika, wielokrotnie już rozpoznawana przez polskich i czeskich historyków, wciąż czeka na osobną monografię, na którą ten wybitny pedagog i fundator biblioteki zasługuje. O randze księgozbioru świadczy troska władz muncypalnych Cieszyna, które nie pozwoliły na rozproszenie kolekcji, a ta powiększała się z biegiem lat o księgozbiory prywatne, m.in. Józefa Ignacego Kraśzewskiego, Tadeusza Regera, czy publiczne, np. Biblioteki Polskiej dla Ludu Kraju Cieszyńskiego czy Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Zgodnie z życzeniem donatora jego licząca kilkanaście tysięcy jednostek biblioteka (w tym rękopisy, mapy i ryciny) służyła i służy edukacji społecznej, pełniąc zarazem funkcję bezcennego zasobu bibliotecznego.

Rozprawa Hanny Zaprzalki potwierdza wcześniej wyrażoną opinię o roli sprawozdań szkolnych jako źródeł do badania dziejów oświaty, a w tym wypadku do badania dziejów bibliotek szkolnych. Sprawozdania stanowią bowiem częstokroć jedyne, wobec niezachowania się inwentarzy i statystyk bibliotecznych, źródło ustalania wielkości księgozbiorów, tym bardziej że niektóre sprawozdania wzbogacano o katalog biblioteki szkolnej (biblioteki gimnazjów w Bielsku, Cieszynie i Frydku; szkoły realne w Cieszynie i Bielsku).

Książkę uzupełniono streszczeniami niemieckimi ogłoszonych referatów, zestawieniem najważniejszych skrótów oraz indeksami osób i miejscowości.

Książnicy Cieszyńskiej pogratulować należy udanego przedsięwzięcia, które zrazu w formie werbalnej, a wkrótce edytorskiej zrealizowało wstępny etap interdyscyplinarnych badań prowadzących do powstania syntezy dziejów szkolnictwa na Śląsku Cieszyńskim. Dodajmy, że omawiana książka jest dziełką publikacją Książnicy Cieszyńskiej i równocześnie 159. Zarządu Głównego Macierzy Ziemi Cieszyńskiej.

Andrzej Kempa

SYGNAŁY O NOWYCH PUBLIKACJACH

Bartczak Beata. Stanisław Zieliński – bibliotekarz, bibliograf, publicysta / Beata Bartczak. – Toruń: Wydaw. Adam Marszałek, cop. 2001. – 289 s.; 24 cm

Publikacja poświęcona jest Stanisławowi Zielińskiemu. Źródła archiwalne i biblioteczne posłużyły autorce do opracowania biografii tego ciekawego i mało znanego człowieka. Stanisław Zieliński urodził się 11 listopada 1880 r. w Środzie Wielkopolskiej, zmarł w roku 1936. Był historykiem, biblio-

tekarzem, bibliografem, publicystą. Miał rozległe zainteresowania, ale nie odegrał w żadnej dziedzinie roli pierwszoplanowej. Nie można go uznać za przedstawiciela nauki, gdyż nie posiadał wykształcenia uniwersyteckiego. Był samoukiem. Kilkakrotnie rozpoczął studia, ale ich nie ukończył. Nie-

mniej, mimo pewnych błędów i niedociągnięć, część jego prac jest nawet współcześnie wykorzystywana przez bibliotekarzy, bibliografów czy historyków. Poznajemy bibliotekarską działalność Stanisława Zielińskiego – lata spędzone w Muzeum Narodowym Polskim w Rapperswilu (1910-1915) i w Centralnej Bibliotece Wojskowej w Warszawie (1927-1936). A także jego dorobek bibliograficzny, obejmujący między innymi następujące prace: *Bibliografia czasopism polskich za granicą 1830-1934*; *Polaska bibliografia morza i Pomorza*; *Bibliografia spraw*

migracyjnych i kolonialnych; *Mały słownik pionierów polskich kolonialnych i morskich*; *Słownik Polaków przebywających na Syberii w latach 1616-1929*. Był również Stanisław Zieliński działaczem niepodległościowym oraz członkiem Ligii Morskiej i Kolonialnej. Aktywna działalność w Lidze przyniosła mu niekwestionowane osiągnięcia. Praca zaopatrzona jest w bogatą bibliografię – archiwalia, zbiory rękopiśmienne, zbiory własne autorki, źródła drukowane, pamiętniki, wspomnienia pośmiertne, nekrologi i wykaz dzieł Stanisława Zielińskiego w układzie chronologicznym.

Gomoliszek Joanna. Toruńskie czasopisma studenckie w latach 1945-1995 / Joanna Gomoliszek. – Toruń: Wydaw. Adam Marszałek, cop. 2001. – 154 s., [25] s., tabl.; il.; 21 cm

W pracy przedstawiono czasopisma wydawane przez studentów i przeznaczone dla studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Znajdują się tutaj opisy 47 czasopism uczelnianych w większości sporządzone z autopsji. Całość materiału składa się z sześciu rozdziałów. Autorka ukazuje początki czasopiśmiennictwa studenckiego w Polsce, ich typologię i kierunki rozwoju. Dokonuje charakterystyki

toruńskich czasopism studenckich w układzie chronologicznym. Opisuje studencki ruch kulturalny na UMK w kolejnych dziesięcioleciach i przedstawia analizę formalną i treściową omawianych czasopism. Książka zawiera bibliografię (źródła i opracowania), indeks tytułów czasopism studenckich oraz indeks autorów i twórców czasopism studenckich.

Ogólnopolska Konferencja Bibliotek Szkół Wyższych Niepaństwowych (3; 2001; Katowice). Biblioteka multimedialna: materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Bibliotek Szkół Wyższych Niepaństwowych, Katowice 19-20 kwietnia 2001 / red. Jolanta Grzenia; Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa. – Katowice; GWSH, 2001. – 76 s.; 23 cm

Trzecia Ogólnopolska Konferencja Bibliotek Szkół Wyższych Niepaństwowych odbyła się w Katowicach w dniach 19-20 kwietnia 2001 r. Zorganizowała ją Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa przy współudziale Biblioteki Śląskiej. Do udziału w konferencji zaproszono również uczelnie państwowe – przyjęła je Akademia Ekonomiczna w Katowicach. Temat konferencji „Biblioteka multimedialna” stworzył możliwość wszechstronnego spojrzenia na przyszłość i rolę polskich bibliotek, rozwój technologii informacyjnych, metody pracy bibliotecznej, projektowanie i wyposażenie budynków bibliotecznych czy wielkość zatrudnienia. Tak szerokie potraktowanie tematu spowodowało, że

uczestnicy konferencji mogli przedstawić swoje pomysły, dokonania i doświadczenia oraz wyrazić opinie, oczekiwania bądź obawy. Biblioteki wyższych szkół niepaństwowych mają do spełnienia nie tylko rolę podstawową, jaką jest zaspokojenie zapotrzebowania na informację. Szybki rozwój technologii informatycznych i telekomunikacyjnych stawia bibliotekarstwu coraz wyższe wymagania, stanowiąc jednocześnie o jego rozwoju. Działanie w nowych warunkach i nowej rzeczywistości jest trudne. Warto więc dzielić się problemami, spostrzeżeniami i wymieniać doświadczenia. Stało się to możliwe dzięki tej konferencji.

Oprac. Lidia Bąkowska

Honorowa księga nauki polskiej: współcześni uczeni polskiego pochodzenia za granicą. Oprac. Barbara Krasicka, Hanna Nawalany; Warszawa: Ośrodek Przetwarzania Informacji, 2001, 518 s.; fot.; 24 cm

Na początku 2002 r. wydana została *Honorowa księga nauki polskiej*, która jest publikacją powstałą z inicjatywy Ministra Nauki i Przewodniczącego Komitetu Badań Naukowych Rządu Rzeczypospolitej Polskiej – Prof. Andrzeja Wiszniewskiego. Zawiera ona ponad 800 biogramów naukowców

polskich lub przyznających się do polskich korzeni, pracujących poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej. I chociaż – z rozmaitych powodów – przyszło im żyć i pracować poza krajem przodków, przynoszą chlubę Polsce i Polakom wzbogacając swoim dorobkiem naukowym światowe dziedzictwo.

Głównym celem tego dzieła jest uhonorowanie naukowców polskich i naukowców o polskich korzeniach narodowych, działających poza krajem.

Honorowa księga nauki polskiej pomyślana została jako naturalne rozszerzenie aktualnie wydawanej serii – wielotomowego leksykonu *Współcześni uczeni polscy* zawierającego sylwetki polskich profesorów działających obecnie w kraju.

Została ona opracowana w oparciu o dane zgromadzone w bazie danych „Uczeni polscy za granicą”. Baza ta jest na bieżąco aktualizowana i rozszerzana. Udostępnienie jej w Internecie stanowić będzie elektroniczną wersję niniejszego wydawnictwa. Oczekujemy, że *Honorowa księga nauki polskiej* doczeka się następnych edycji i powinna się przyczynić do lepszego poznania polskiego wkładu do nauki ogólnoswiatowej, ożywienia więzi uczonych polskiego

pochodzenia z uczonymi pracującymi w kraju, a także do wzmożenia wymiany myśli naukowej oraz rozszerzenia współpracy między środowiskami naukowymi i poszczególnymi uczonymi polskiego pochodzenia działającymi w kraju i poza jego granicami.

Mamy nadzieję, że niniejsza publikacja, pierwsza tego rodzaju praca wydana w Polsce, przybliży wielu naukowców i profesorów wyższych uczelni szerokiemu gronu odbiorców i ukaże im rozmiary i wagę prowadzonych przez nich prac i dokonań.

Wydawnictwo to można nabyć w Dziale Sprzedaży Ośrodka Przetwarzania Informacji, Al. Niepodległości 188b, 00-608 Warszawa, tel./fax: (0 prefix 22) 825-08-09, e-mail: opi@opi.org.pl

Bohumila Kwapien

Pyłki

Zaklęcia przeciw złodziejom książek

„Na pewnej księdze rękopiśmiennej z XVII w. znaleziono następującą notatkę własnościową:

Hic liber meus,
Testis Deus,
Quis illum querit,
Hoc nomen erit:
Ioannes natus
Preys et Paedagogus vocatus.
Kto tę książkę ukradnie,
Temu renka po łokieć odpadnie,
A kto znajdzie,
Temu bendzie przed Bogiem nadgroda.

To rymowane zaklęcie przeciw złodziejom książek pana Jana Preysa można wprawdzie zaliczyć do kiepskich wierszydeł makaronicznych, ale ku chwale tego pedagoga staje się ono jednocześnie wymownym dowodem głębokiej troski o zachowanie własnej biblioteki. Podobnie pocieszające wnioski wyciągnąć można z napisu umieszczonego na przełomie XVIII i XIX w. na książce będącej własnością jednego z polskich nauczycieli–bibliofilów w ówczesnych Prusach Książęcych:

Ta księga rectorowa,
Niech ją Pan Bóg chowa,
Kto ale ją straci,
Ją skoro zapłaci.

A niezbyt zamożni uczniowie gimnazjum wileńskiego w roku 1850 bardzo grzecznie proszą

o nieprzywłaszczanie sobie książek z ich księgozbioru:

Non furare rogo,
Bo kosztuje drogo.

Ze wstępu Stefana Kotarskiego do katalogu ekslibrisu szkolnego, wydanego z okazji wystawy w salach Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie przez Centralną Sekcję Bibliotekarską Związku Nauczycielstwa Polskiego i Koło Miłośników Ekslibrisu przy Polskim Towarzystwie Archeologicznym w kwietniu 1966 r.

Lew Tołstoj i stójkowy

Lew Tołstoj spotkał w Moskwie stójkowego, prowadzącego chłopą do biura policyjnego. Zbliżywszy się do policjanta spytał:

- Umiesz czytać?
- Umieim.
- Czytałeś Pismo Święte?
- Czytałem.
- W takim razie nie zapominaj, że Pismo Święte każe bliźnich miłować więcej niż siebie samego.

Stójkowy spojrział ze zdziwieniem na interlokutora, a po chwili spytał Tołstoja:

- A ty umiesz czytać?
- Umieim.
- A czytałeś regulamin policyjny?
- Nie.
- No, to go przeczytaj, a potem dopiero gadaj kazania.

„Dziennik Łódzki” 1889 nr 105

Figle pokrewieństwa

Pewien prawnik rozumował: Ożeniłem się z wdową, która miała córkę. Mój ojciec, wdowiec, ujrzał ją, poślubił i został mym zięciem i pasierbem, a moja pasierbica moją matką, ponieważ została żoną mego ojca. Moja żona powiła mi syna, który został szwagrem mego ojca, a moim wujem jako brat mojej teściowej. Żona mego ojca miała syna, który był

moim bratem i moim wnukiem, będąc synem mojej pasierbicy. Stąd moja żona stała się moją babką, gdyż była matką mojej teściowej, ja zostałem mężem i wnukiem mojej żony, a jako mąż babki zostałem dziadkiem, byłem więc dziadkiem samego siebie.

„Ilustracja Polska” 1902 nr 4

Andrzej Kempa

Z żałobnej karty

Jadwiga Irena Tkaczeka (24.11.1928 – 17.05.2001)

Mgr Jadwiga Irena Tkaczeka z d. Wyszomierska urodziła się 24 listopada 1928 r. w Mostach Wielkich woj. Lwów, zmarła 17 maja 2001 r. w Opolu.

Koleżanka Jadwiga Tkaczeka ukończyła studia wyższe z zakresu filologii polskiej ze specjalizacją bibliotekarską na Uniwersytecie Wrocławskim. Dodatkowo uzupełniła kwalifikacje zawodowe na korespondencyjnym Kursie Bibliograficznym w Warszawie. Po studiach przez rok pracowała w charakterze korektora w Redakcji „Żołnierza Ludu” i przez kolejny rok jako pracownik administracyjny w Zakładzie Doskonalenia Rzemiosła we Wrocławiu.

Od 1956 r. rozpoczęła pracę w zawodzie bibliotekarskim. Początkowo zatrudniona była w Powiatowej i Miejskiej Bibliotece w Krapkowicach jako kierownik tej placówki. Po roku przeszła do Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Opolu, gdzie pełniła funkcję instruktora bibliotek terenowych, a następnie objęła stanowisko kierownika Działu Bibliograficznego.

Od samego początku była członkiem zespołu redakcyjnego regionalnego czasopisma bibliotekarskiego „Pomagamy Sobie w Pracy”, którego wydawcą jest Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Opolu. W czasopiśmie tym ukazało się 12 artykułów autorstwa Jadwigi Tkaczekiej, w których poruszała ważne zagadnienia zawodowe, społeczne i historyczne. Na zlecenie Biblioteki Narodowej opracowała 4 poradniki bibliograficzne przeznaczone do użytku bibliotek krajowych.

1 października 1968 r. Jadwiga Tkaczeka przeszła do pracy w Bibliotece Głównej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu (obecnie Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego). Od tego czasu, aż do przejścia na emeryturę w 1989 r., była kierownikiem Oddziału Opracowania Druków Zwartych Nowych. W bibliotekarstwie pracowała przez ponad trzydzieści trzy lata. Jako kustosz w tym zawodzie wyróżniała się dużą wiedzą, była perfekcyjna w wykonywaniu powierzonych obowiązków. Cechowała ją wielka sumienność i odpowiedzialność za powierzoną pracę.

Wielu bibliotekarzy odbywało praktykę zawodową pod kierunkiem Jadwigi Tkaczekiej, dzięki Jej fachowości, kompetencji i staranności w pracy, nowe zbiory biblioteczne przysposabiane były wzorowo do udostępniania czytelnikom. Skromna i sumienna, uczciwa i bardzo pracowita, wypełniając swoje zawodowe powinności, nigdy nie szczydziła sił ani czasu, aby wykonywać je jak najlepiej. Jadwiga Tkaczeka, za swoją oddaną pracę była wielokrotnie nagradzana, a także uhonorowana została m.in. Srebrnym Krzyżem Zasługi (1981), Złotym Krzyżem Zasługi (1989) oraz odznaką Zasłużonego Działacza Kultury (1988).

Nieuleczalna choroba, w krótkim czasie zabrała ją z grona rodziny, przyjaciół, koleżanek i kolegów. W naszej pamięci Pani mgr Jadwiga Tkaczeka pozostanie jako godny, dobry człowiek i wzorowy kustosz w pracy bibliotecznej.

Wanda Matwiejczuk

Ewa Wyglenda

(14.09.1939 – 12.12.2001)

W końcu 2001 r. środowisko bibliotekarzy opolskich poniosło ogromną stratę. Dnia 12 grudnia zmarła Ewa Wyglenda, starszy kustosz dyplomowany, w latach 1966-1994 kierownik Biblioteki Instytutu Śląskiego (aktualna nazwa: Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski) w Opolu, bibliograf.

Córka Jana Wyglendy, wybitnego górnośląskiego działacza niepodległościowego, urodziła się 14 września 1939 r. w Warszawie. Lata szkolne spędziła w rodzinnym Rybniku, studia bibliotekoznawcze ukończyła na Uniwersytecie Wrocławskim w 1962 r.

Pracę zawodową rozpoczęła w Bibliotece Śląskiej w Katowicach. W roku 1966 znalazła się w gronie osób zaangażowanych przez prof. Józefa Kokota, dyrektora Instytutu Śląskiego w Opolu do pracy w tej placówce. W następstwie tej decyzji przybyła do Opolu i objęła stanowisko kierownika Biblioteki Instytutu Śląskiego.

Z tej, niewielkiej początkowo biblioteki stworzyła fachową placówkę naukową, nadając jej określony profil tematyczny. Biblioteka Instytutu Śląskiego gromadziła i czyniła to nadal – co wynika z jej statutowych obowiązków – piśmiennictwo tematycznie ukierunkowane na badania prowadzone w Instytucie, nade wszystko zaś literaturę dotyczącą Śląska. Przedmiotem szczególnego zainteresowania Ewy Wyglendy stały się niemal od początku Jej zawodowej pracy silesiacy. Swoim uporem i konsekwencją w zdobywaniu – często rzadkich – książek oraz uzupełnianiu luk w ciągach czasopism śląskich sprawiła, że biblioteka Instytutu Śląskiego stała się główną biblioteką śląskoznawczą na Opolszczyźnie.

Osobnego potraktowania wymagają prace historyczne i bibliograficzne Ewy Wyglendy.

Przez wiele lat uczestniczyła w pracach Zakładu Historii Instytutu Śląskiego, m.in. aktywnie włączyła się w dzieło opracowania, wydanej w 1982 r., *Encyklopedii Powstań Śląskich*, w której zamieszczono kilkaset haseł jej autorstwa lub współautorstwa. W kręgu zainteresowań historycznych Ewy Wyglendy szczególne miejsce zajmowała biografistyka. W swoich zbiorach posiadała materiały biograficzne dotyczące kilkudziesięciu tysięcy postaci – Ślązaków i osób ze Śląskiem związanych. Część biogramów została opublikowana. W fazie wstępnych projektów pozostawało wydanie wielotomowego śląskiego słownika biograficznego.

Ważną pozycję w historiografii śląskiej zajmują publikacje bibliograficzne Ewy Wyglendy, z których na odnotowanie zasługują: *Górnośląska klasa robotnicza. Wybór bibliografii*, Opole 1978; *Bibliografia plebiscytu i powstań śląskich. Wybór*, Opole 1979; *Górny Śląsk w latach 1918-1922. Bibliografia*, Opole 1981; *Ludność rodzima na Śląsku 1939-1989/1990. Bibliografia*, Opole 1990.

Była autorką wielu bibliografii załącznikowych do monografii miast, zakładów pracy oraz bibliografii zawartości czasopism, a także bibliografii osobowych.

W latach dziewięćdziesiątych znalazła się w zespole opracowującym *Bibliografię historii Śląska* (wydawaną przez Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych Uniwersytetu Wrocławskiego, Herder-Instytut w Marburgu oraz Sleský ústav Sleského muzea w Opawie).

Systematycznie zajmowała się dokumentowaniem dorobku wydawniczego Instytutu Śląskiego, co zaowocowało obszerną publikacją *Bibliografia wydawnictw Instytutu Śląskiego 1934-1994*, zamieszczoną w jubileuszowej pracy zbiorowej *Instytut Śląski 1934-1994*, Opole 1994.

Do doskonała znajomość piśmiennictwa śląskiego i śląskoznawczego oraz swoboda poruszania się w zagadnieniach śląskich sprawiły, że wielu czytelników szukało u Ewy Wyglendy pomocy w rozwiązywaniu swoich problemów badawczych.

W dniu 31 grudnia 1994 r. zakończyła swą długoletnią pracę w Instytucie Śląskim, przechodząc na emeryturę, ale nie w stan spoczynku. Na początku 1995 r. podjęła pracę na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego, gdzie została powołana na stanowisko redaktora nowo powstałego periodyku „Przegląd Piśmiennictwa Teologicznego.” Opracowała i przygotowała do druku trzynastę numerów tego półrocznika.

Ten nowy rozdział aktywności zawodowej, realizowany z pasją i zaangażowaniem przerwała śmierć, która nastąpiła po krótkiej walce z ciężką chorobą. Żegnana przez rodzinę, liczne grono przyjaciół i współpracowników pochowana została 15 grudnia 2001 r. – zgodnie z Jej wolą – w ukochanym Opolu, na małym cmentarzu przy ul. Tysiąclecia.

Izabela Kuc

Przepisy prawne

A. PRZEPISY OGÓLNE

Samorządy terenowe

Ustawa z dnia 15 lutego 2002 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o samorządzie powiatowym, ustawy o samorządzie wojewódzkim, ustawy – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików wojewódzkich oraz ustawy o referendum lokalnym. Dz. U. nr 23 poz. 220.

Zmiany dotyczą głównie nowej liczby radnych w samorządach terenowych.

Uwaga: w *Aneksie I.*, w adresie wydawniczym poz. 1504, 1657 i 1659 należy umieścić zapis: „z 2002 r. nr 23 poz. 220”.

B. PRZEPISY BIBLIOTECZNE

Nadzór nad bibliotekami

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 marca 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Kultury. Dz. U. nr 32 poz. 303.

„Minister kieruje działem administracji rządowej – kultura i ochrona dziedzictwa narodowego” (§ 1 ust. 2).

Uwaga w *Aneksie I.*, opis tego aktu należy umieścić pod dodatkową poz. 1733, a przy poz. 1730 (nowej) adnotację: „uchylony zob. 1733”.

Zarządzenie nr 33 Ministra Kultury z dnia 20 listopada 2001 r. w sprawie nadania regulaminu organizacyjnego Ministerstwu Kultury. Dz. Urz. MK nr 17 poz. 47 i nr 18 poz. 48.

Sprawy bibliotek i czytelnictwa należą do zakresu działania Departamentu Książki (§ 16 pkt 5-9 oraz § 9 regulaminu). Załączony do regulaminu wykaz jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych obejmuje: Bibliotekę Narodową, Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej, Państwowy Ośrodek Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie, Państwowe Pomaturalne Studium Kształcenia Animatorów Kultury

i Bibliotekarzy w: Ciechanowie, Krośnie, Opolu i we Wrocławiu.

Uwaga: w *Aneksie I.*, opis tego aktu należy umieścić pod nr dodatkowej pozycji 1734, a przy poz. 1732 (nowa) – należy dopisać: „uchylony zob. poz. 1734”.

Ochrona dóbr kultury

Ustawa z dnia 1 marca 2002 r. o zmianach w organizacji i funkcjonowaniu centralnych organów administracji rządowej i jednostek im podporządkowanych oraz o zmianie niektórych ustaw. Dz. U. nr 25 poz. 253.

M.in. dotyczy zmiany przepisów ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (Dz. U. z 1999 r. nr 98 poz. 1150 i z 2000 r. nr 120 poz. 1268).

Uwaga: w *Aneksie I.*, w adresie wydawniczym poz. 802 (dział „Nowelizacje”) należy dopisać: „z 2002 r. nr 25 poz. 253”.

Szkolnictwo bibliotekarskie

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 lutego 2002 r. w sprawie kwalifikacji wymaganych od nauczycieli szkół artystycznych. Dz. U. nr 14 poz. 135.

Przepisy § 7 określają kwalifikacje wymagane do nauczania w pomaturalnych szkołach bibliotekarskich.

Uwaga: w *Aneksie I.*, opis tego aktu należy umieścić pod dodatkową poz. 1735.

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 lutego 2002 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w publicznych szkołach i placówkach artystycznych. Dz. U. nr 14 poz. 136.

Dotyczy także pomaturalnych szkół bibliotekarskich.

Uwaga: w *Aneksie I.*, opis tego aktu należy umieścić pod dodatkową poz. 1736.

TeZar

* *Aneks I.* – skrótove oznaczenie publikacji: Tadeusz Zarzębski *Polskie prawo biblioteczne. Aneks I. 1990-2000.* Warszawa 2000.

Wyjaśnienia prawne

Korzystna dla bibliotek interpretacja ustawy o zamówieniach publicznych

W związku z trwającymi konsultacjami na temat zmiany ustawy o zamówieniach publicznych, w kierunku zniesienia obowiązujących procedur zamówień w odniesieniu do zakupu przez biblioteki materiałów bibliotecznych, Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury – Rafał Skąpski skierował w dniu 7 marca 2002 r. pismo do Prezesa Urzędu Zamówień Publicznych – Tomasza Czajkowskiego z prośbą o wydanie

zwięzłej interpretacji dotyczącej dotychczas obowiązujących przepisów, które umożliwią bibliotekom racjonalne gromadzenie zbiorów. Podkreślił jednocześnie, że specyfika zakupu zbiorów polega na pozyskiwaniu przez biblioteki najbardziej wartościowych tytułów w miarę ich ukazywania się i traktowanie takiego zakupu jako odrębnej całości, co nie wynika z celowego dzielenia wartości tego zakupu na kwoty poniżej 3000 euro, aby pominąć procedury zamówień. Stąd bardzo celowe byłoby wyraźne zaznaczenie, że takie postępowanie bibliotek nie jest sprzeczne z postanowieniami ustawy o zamówieniach publicznych. Opinia w tej sprawie Urzędu Zamówień Publicznych byłaby ceną wskazówką

zarówno dla bibliotek jak i regionalnych izb obrachunkowych.

W odpowiedzi na to wystąpienie Prezes Urzędu Zamówień Publicznych stwierdził, w piśmie z dnia 12.04.2002 r., że „przepis art. 3 ust. 2 ustawy o zamówieniach publicznych ma zapobiegać sytuacjom, w których zamawiający, chcąc omiąć ustawowe procedury, dzieli jedno duże zamówienie na dwa lub więcej zamówień o mniejszej wartości. Jeżeli jednak podział zamówienia wynika z realizacji innych celów niż wymienione, np. **podyktowany jest względami organizacyjnymi, technicznymi lub gospodarczymi, związanymi ze specyfiką działalności zamawiającego i dokonywanych przez niego zamówień – wówczas podział ów jest dopuszczalny.** UZP wielokrotnie, w kierowanych do bibliotek opiniach wskazywał, że art. 3 ust. 2 ustawy o zamówieniach publicznych nie zabrania dokonywania małych zakupów, jeżeli jest to uzasadnione specyfiką działalności zamawiającego i rodzajem dokonywanych przez niego zamówień.

Tym samym, w chwili obecnej obliczenia wartości szacunkowej zamówienia dokonuje się na zasadach dotychczasowych, z uwzględnieniem zmian wynikających z wejścia w życie przepisów zmieniających ustawę o zamówieniach publicznych, w tym również z treści art. 6 ust.1 pkt 7, dodanego do ustawy o zamówieniach publicznych ustawą z dnia 22 czerwca 2001 r. **Cytowany przepis stanowi, że nie stosuje się przepisów ustawy o zamówieniach publicznych przy udzielaniu zamówień o wartości szacunkowej zamówienia niższej niż równowartość kwoty 3000 euro**”.

Ta, niewątpliwie korzystna dla bibliotek, interpretacja ustawy o zamówieniach publicznych, towarzyszyć będzie dalszym pracom legislacyjnym, związanym z nowelizacją tej ustawy.

Nieodpłatne i odpłatne usługi biblioteczne

Trudna sytuacja finansowa bibliotek skłania je, a niekiedy zmusza, nie tylko do szukania nadzwyczajnych oszczędności, ale nawet do wypracowywania wpływów z działalności bibliotecznej. Niektórzy dyrektorzy bibliotek swój sukces w zdobywaniu środków finansowych z tego tytułu ogłaszają publicznie. Kiedy się o tym dowiaduje, mam ochotę spuścić zasłonę nad tymi sukcesami i najpierw zobaczyć z jakiego źródła one pochodzą, aby z góry nie pośądzać bibliotecznych menadżerów o łamanie prawa.

Dla niektórych organizatorów bibliotek, dźwigających ciężar ich finansowania, do zaakceptowania byłoby wprowadzenie stałych opłat czytelników za korzystanie z bibliotek. Precedensy w tym zakresie są: np. Biblioteka The British Council w Warszawie pobiera opłaty za korzystanie z jej zbiorów. Normalne wynoszą 50 zł za sześć miesięcy i 95 zł za dwa lata; emerytów i rencistów opłaty te wynoszą odpowiednio: 40 zł oraz 70 zł. Taki abonament uprawnia do wypożyczenia czterech pozycji na cztery tygodnie. Abonament na wypożyczenie multi-medioń (dostępnych tylko dla czytelników powyżej 18 roku życia) kosztuje 160 zł za 12 miesięcy.

Przykład z The British Council nie znajduje żadnego zastosowania (lub, jak mówią współcześni politycy – przelo-

żenia) do polskiego bibliotekarstwa. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach stanowi, że usługi bibliotek, których organizatorami są: ministrowie i kierownicy urzędów centralnych, jednostek samorządu terytorialnego **powinny być ogólnie dostępne i bezpłatne.** Od tej generalnej zasady są wyjątki. Art. 14 cytowanej ustawy dopuszcza pobieranie opłat:

- 1) za usługi informacyjne, bibliograficzne, reprograficzne oraz wypożyczenia międzybiblioteczne,
- 2) za wypożyczenia materiałów audiowizualnych,
- 3) w formie kaucji za wypożyczone materiały biblioteczne,
- 4) za niezwrócenie w terminie wypożyczonych materiałów bibliotecznych,
- 5) za uszkodzenie, zniszczenie lub niezwrócenie materiałów bibliotecznych.

Bardzo istotne jest postanowienie ust. 3, które stanowi, że wysokość tych opłat nie może przekraczać kosztów wykonania usługi. Wynika z tego następujący wniosek: biblioteka na sygnalizowanych usługach nie może zarabiać, czyli czerpać z nich zysków.

Kilkuletnia praktyka bibliotekarska wykazała, że art. 14 ust. 2 ma wadliwą konstrukcję, bo zamyka listę usług, za które mogą być pobierane opłaty. Wpływa z tego zapisu wniosek, że **wszystkie usługi biblioteczne, z wyjątkiem wymienionych w punktach 1-5, są bezpłatne.** Tymczasem biblioteki nagninnie stosują opłaty za karty (lub legitymacje) wydawane czytelnikom, a są to często dokumenty starannie wykonane przy użyciu materiałów i środków o wymiernej wartości. Oprócz legitymacji są także inne usługi, za które biblioteka chciałaby uzyskać od czytelnika rekompensatę, a być może w przyszłości pojawią się jeszcze dodatkowe, które dziś trudno przewidzieć.

Aby sprawę rodzaju usług odpłatnych pozostawić otwartą, proponuje się przy najbliższej nowelizacji ustawy o bibliotekach zmienić ustęp 2 w art. 14 nadając mu następujące brzmienie:

„Art. 14 ust. 2. Opłaty mogą być pobierane w szczególności”.

Jak się można domyśleć określenie „w szczególności” jest kluczem-wytrychem do otwierania ewentualnie innych usług, które powinny być odpłatne. Przy tej okazji już teraz w projekcie nowelizowanej ustawy o bibliotekach proponuje się zalegalizować odpłatność za owe legitymacje, nadając jej formę rozszerzającą, jak **kartę dostępu do zbiorów.**

Generalnie należy przyjąć zasadę, że tylko w przypadkach merytorycznie i ekonomicznie uzasadnionych można stosować opłaty. W przeciwnym razie czytelnik upomni się o swoje prawa, jak to już kiedyś miało miejsce. Dotyczyło to pobierania opłat przez jedną bibliotekę uczelnianą w Warszawie, która wprowadziła symboliczne opłaty za blankiety rewersów, zapewne nie dla zysku, a dla zaoszczędzenia tych druków, na których, po stronie czystszej, studenci dość często robili sobie podręczne notatki, chociaż i innych celów nie można wykluczyć. Sprawa trafiła do Rzecznika Praw Obywatelskich, który zdecydował, by biblioteka z tego proceduru się wycofała i zniósła opłaty za rewersy. Biblioteki są biedne i poszukują możliwości uzyskania rekompensaty za niektóre usługi, trzeba pamiętać, że prawo jest bardziej przyjazne dla biednego czytelnika niż biednej biblioteki.

Lucjan Biliński

Nie zapomnij o prenumeracie!

W kilku słowach

Z życia SBP

■ Pierwsze w roku 2002 posiedzenie ZG SBP, jak zwykle poprzedzone spotkaniem Prezydium, odbyło się 22 marca i zdominowane zostało problematyką sprawozdawczą i planami działania na rok bieżący. Kolejno przedstawione zostały: sprawozdanie z działalności ZG SBP w roku 2001 (kol. Elżbieta Stefańczyk, sekretarz generalny), sprawozdanie z działalności okręgów w 2001 r. (kol. Sylwia Błaszczuk), sprawozdanie z działalności sekcji, komisji i zespołu ZG SBP w 2001 r. (kol. Ewa Stachowska-Musiał), sprawozdanie finansowe (kol. Andrzej Jopkiewicz, skarbnik ZG). Następnie przedstawiony został plan pracy ZG SBP na 2002 r. (kol. E. Stefańczyk) oraz plan wydawniczy przez szefa Wydawnictwa SBP, kol. Janusza Nowickiego. Sprawozdania i obydwie plany przyjęte zostały przez ZG. Informację o przebiegu wyborów w oddziałach i okręgach SBP przedstawiła kol. S. Błaszczuk. ZG podjął następnie uchwałę o powołaniu Komisji ds. Marketingu Wydawnictw, którą kierować będzie Prezes Honorowy SBP, kol. Stanisław Czajka. Powołano również Sekcję Fonotek przy ZG SBP, akceptowano akces SBP do ruchu „Błękitnej tarczy” oraz wnioski o przyznanie medali „Bibliotheca Magna Perennisque” dla czterech bibliotek. (aj)

■ Posiedzenie Prezydium ZG SBP w dn. 18 kwietnia br. miało odmienny niż zwykle charakter. Po pierwszej części poświęconej bieżącym sprawom organizacyjnym odbyło się robocze spotkanie z przewodniczącymi sekcji, komisji i zespołu działających przy Zarządzie Głównym. Reprezentowane były sekcje: Bibliotek Naukowych, Bibliotek Publicznych, Bibliotek Muzycznych, Fonotek, Bibliotek Pedagogicznych i Szkolnych, Opracowania Rzeczowego Zbiorów; komisje: Automatyzacji, Odnaczeń i Wyróżnień, Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych, Ochrony i Konserwacji Zbiorów, Statystyki Bibliotecznej, Wydawnictw Elektronicznych (EBIB) oraz Zespół ds. Bibliografii Regionalnej. Wprowadzeniem do spotkania było wystąpienie przewodniczącego ZG SBP, kol. Jana Wołosza, który przedstawił cel tego spotkania, miejsce i znaczenie fachowych gremiów w SBP oraz wyraził zadowolenie z powodu odradzania się lub powstawania nowych sekcji i komisji w bieżącej kadencji. Występująca po prezese kol. Elżbieta Stefańczyk, sekretarz generalny, przedstawiła informacje o bieżącej działalności ZG SBP i zamierzeniach na rok bieżący. Kol. Ewa Stachowska-Musiał (członek Prezydium ZG) poinformowała o przygotowanym ramowym regulaminie działania sekcji, komisji i zespołów problemowych Zarządu Głównego i Zarządów Okręgowych SBP. Druga część spotkania poświęcona była na wystąpienia przedstawicieli komisji, sekcji i zespołów informacyjnych o funkcjonowaniu tych gremiów, ich zadaniach i problemach oraz zamierzeniach krótko- i długofalowych. (aj)

■ W czasie spotkania Sekcji Bibliotek Naukowych przy ZG SBP w Centralnej Bibliotece Rolniczej przy Krakowskim Przedmieściu w Warszawie (10 kwietnia 2002 r.) informację nt. problemu zamówień publicznych w działalności bibliotek oraz opłat celnych za import materiałów

bibliotecznych przedstawił pracownik Ministerstwa Kultury, kol. Lucjan Biliński. Jego wypowiedź wywołała ożywioną dyskusję, w której zastanawiano się również nad działaniami, które może podjąć środowisko, aby zmienić lub zneutralizować szkodliwe dla bibliotek konsekwencje ww. przepisów. Następnie przewodnicząca Sekcji, kol. Małgorzata Kłossowska przedstawiła wstępną koncepcję Forum nt. zawodu bibliotekarskiego, planowanego przez SBP na rok przyszły. Sprawa organizacji i programu Forum będzie przedmiotem następnego zebrania Sekcji. Prelekcja kol. Krystyny Kocznorowskiej, dyrektora CBR na temat dziejów i aktualnych problemów funkcjonowania Biblioteki, zwłaszcza automatyzacji procesów bibliotecznych, uzupełniona zwiedzaniem CBR pod jej przewodnictwem pozwoliła uczestnikom poznać bliżej tę instytucję. (aj)

Inne

■ W dn. 8 marca odbyło się kolejne posiedzenie Krajowej Rady Bibliotecznej i Rady Wykonawczej Narodowego Zasobu Bibliotecznego, podczas którego przyjęto, po dyskusji i uzupełnieniach naniesionych w czasie posiedzenia, projekt nowelizacji ustawy o bibliotekach. Podstawę dyskusji stanowiły propozycje wcześniej przygotowane przez grupę powołaną przez Radę. (jw)

■ Z wyłączonych filii miejskich w WiMBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie utworzona została nowa Miejska Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie. (jw)

■ W Bibliotece Narodowej odbyła się w dn. 9 marca niezwykle interesująca dyskusja nad książką Michała Jagielly *Próba rozmowy*, w której uczestniczyli m.in. redaktorzy naczelni „Tygodnika Powszechnego” i „Znaku”, członkowie redakcji tych pism, współpracownicy i sympatycy. Była to okazja porozmawiania o powszechnie chwalonych walorach książki M. Jagielly i przypomnienia roli katolickiej formacji intelektualnej skupionej wokół „Tygodnika Powszechnego”. (jw)

Publikacje nadesłane

Publikacje ciałe: „Biblioteka” (wyd. UAM) nr 5/2001, „Pro Libris” (wyd. WiMBP w Zielonej Górze) nr 1/2002.

■ ZAPROSILI NAS: BN na otwarcie wystawy „Słowa-
cja znana czy nieznaną” w cyklu wystaw NASI SAŚIEDZI – NOWE SPOJRZENIE (16.04.02) i wystawy z okazji 200 rocznicy urodzin Ignacego Domeyki „Lubię Chili, a wzydam do Polski...” (22.04.02); spotkania w Salonie Pisarzy ze Stefanem Jurkowskim (17.04.02) i Janem Nowakiem-Jeziorskim (30.04.02); spotkanie dyskusyjne „Biblioteki publiczne w liczbach” z okazji ukazania się rocznika XXX (25.04.02) oraz kilka spotkań poświęconych promocjom książkowym ● Bibl. Śl. na spotkanie z E. Balcerzanem w Klubie Dobrej Książki (28.03.02) ● MBP w Radomiu na XXV Radomską Wiosnę Literacką (22-26.04.02) ● WiMBP we Wrocławiu na otwarcie wystawy Dagmary Kuczyńskiej-Ginko „Książka z obrazkami” w Galerii Pod Plafonem (25.04.02).

Mówiąc między nami (Jan WOŁOSZ)	1
Artykuły	2
Jan WOŁOSZ: Wojewodowie a biblioteki publiczne	2
Aniela PIOTROWICZ, Ewa GRZĄDZIELEWSKA: Krajowy system elektronicznej dystrybucji kopii dokumentów dla środowiska medycznego	4
Jolanta SOBIELGA: Biblioteka akademicka jako wartość regionalna	8
Elżbieta MALINOWSKA, Anna ŁUKASIK: Szara literatura – zasoby i funkcje informacyjne	11
Ewa NAJDUCH, Urszula PAŁYSIŃSKA: Biblioteka przyszłości i jej rola w strukturze szkoły	12
Andrzej DROŹDŹ, Marek STACHYRA: Format MARC 21 dla dokumentów dźwiękowych, czyli tradycja w nowej szacie	14
Z bibliotek	18
Punkty informacji europejskiej w bibliotekach publicznych w Chełmskiem (Agnieszka MUSZYŃSKA)	18
Bibliograficzna baza prasowa Biblioteki Sejmowej (Hanna POPOWSKA)	20
PROLIB w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Śląskiego z punktu widzenia Czytelni Ogólnej (Renata DEC)	21
Sprawozdania i relacje	23
Konsorcjum Bibliotek Publicznych. Narada konsultacyjna. (Mieczysław SZYSZKO)	23
5 lat Akademickiego Koła SBP w Lublinie (Elżbieta GRZYBOWSKA)	24
Przegląd publikacji	25
<i>Książka – biblioteka – szkoła w kulturze Śląska Cieszyńskiego</i> (Andrzej KEMPA)	25
Sygnaly o nowych publikacjach (Lidia BĄKOWSKA)	26
<i>Honorowa księga nauki polskiej: współcześni uczeni polskiego pochodzenia za granicą</i> (Bogumiła KWAPIEŃ)	27
Pyłki (Andrzej KEMPA)	28
Z żalobnej karty	29
Jadwiga Irena Tkaczeka (24.11.1928 – 17.05.2001) (Wanda MATWIEJCZUK)	29
Ewa Wyglenda (14.09.1939 – 12.12.2001) (Izabela KUC)	30
Przepisy prawne (TeZar)	31
Wyjaśnienia prawne	31
Korzystna dla bibliotek interpretacja ustawy o zamówieniach publicznych (Lucjan BILIŃSKI)	31
Nieodpłatne i odpłatne usługi biblioteczne (Lucjan BILIŃSKI)	32
W kilku słowach	33
Just Between Us (Jan WOŁOSZ)	1
Articles	2
Jan WOŁOSZ: Provincial Officials and Public Libraries	2
Aniela PIOTROWICZ, Ewa GRZĄDZIELEWSKA: National System of the Electronic Document Delivery in Medical Community	4
Jolanta SOBIELGA: Academic Library as a Local Value	8
Elżbieta MALINOWSKA, Anna ŁUKASIK: Grey Literature – Its Resources and Information Functions	11
Ewa NAJDUCH, Urszula PAŁYSIŃSKA: Library of the Future – It's Place in the School Organization	12
Andrzej DROŹDŹ, Marek STACHYRA: MARC 21 Format for Sound Recordings, or Rehashed Tradition	14

From Libraries	18
Euro-Info Points in Public Libraries from Chelm District (Agnieszka MUSZYŃSKA)	18
Press Bibliographic Database of the Sejm Library (Hanna POPOWSKA)	20
PROLIB System in the Main Library of the Silesian University from the Point of the Reading Room (Renata DEC)	21
Events and Reports	23
Consortium of Public Libraries. Advisory Meeting (Mieczysław SZYSZKO)	23
Five Years of the PLA Academic Circle in Lublin (Elżbieta GRZYBOWSKA)	24
Survey of Publications	25
<i>Book-Library-School in the Culture of Cieszyn Silesia</i> (Andrzej KEMPA)	25
New Books Flash (Lidia BĄKOWSKA)	26
<i>Festschrift of the Polish Science: Contemporary Scientists of Polish Origin Abroad</i> (Bogumiła KWAPIEN)	27
Stardust (Andrzej KEMPA)	28
Obituaries	29
Jadwiga Irena Tkaczeka (24.11.1928 – 17.05.2001) (Wanda MATWIEJCZUK)	29
Ewa Wyglenda (14.09.1939 – 12.12.2001) (Izabela KUC)	30
Legal Regulations (TeZar)	31
Legal Explanations	31
Interpretation of the Public Contracts Act that is Advantageous for Libraries (Lucjan BILIŃSKI)	31
Free of Charge and Chargeable Library Services (Lucjan BILIŃSKI)	32
In a Nutshell	33

BIBLIOTEKARZ

Czasopismo wydawane przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich oraz Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy

Komitet Redakcyjny: Lucjan BILIŃSKI, Stanisław CZAJKA, Marcin DRZEWIECKI (przewodniczący), Bolesław HOWORKA, Janina JAGIELSKA, Stanisław KRZYWICKI, Irena SUSZKO-SOBINA, Józef ZAJĄC

Redaktor naczelny: Jan WOŁOSZ. Sekretarz Redakcji: Andrzej JOPKIEWICZ. Tłum. na jęz. angielski: Maria JANOWSKA
Redaktor techniczny: Elżbieta MATUSIAK. Skład i łamanie: Ewa KOSSOWSKA-SAŁAŃSKA

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7, tel. 827-52-96

Dyrektor Wydawnictwa — Janusz NOWICKI

e-mail: wyd.sbp-portal@wp.pl

Konto SBP: Millennium BIG Bank Gdański S.A. Oddział 040 Warszawa

70 1160 2202 0000 0000 2814 5355

Druk i oprawa: Zakład Poligraficzny PRIMUM s.c., Kozerki 17a, 05-825 Grodzisk Mazowiecki
ISSN 0208-4333. Indeks 352624

Nowe technologie w systemach SOWA i SOWA-2

Wykorzystanie sieci Internet w bibliotece zazwyczaj ogranicza się do usług informacyjnych (WWW) i poczty elektronicznej (e-mail). Nowoczesne systemy biblioteczne umożliwiają korzystanie z całego szeregu specyficznych usług przeznaczonych dla bibliotekarzy lub czytelników. Najważniejszymi usługami tego rodzaju są:

1. pobieranie (przenoszenie) cudzych opisów bibliograficznych do własnego systemu bibliotecznego,
2. zdalne tworzenie (współtworzenie w ramach zespołu bibliotek) katalogów (np. katalogów centralnych),
3. udostępnianie usług lokalnego systemu bibliotecznego takich jak przeszukiwanie katalogu, zamawianie i rezerwowanie pozycji itp.,
4. przeszukiwanie rozproszone w zbiorze obejmującym wiele katalogów.

Realizacja powyższych usług jest możliwa dzięki stosowaniu protokołów komunikacyjnych wspólnych dla „usługodawcy” i „usługobiorcy”. Wszystkie protokoły działające w Internecie oparte są na TCP/IP. Najbardziej popularnym z nich jest HTTP, wykorzystywany przez popularne „przeglądarki” (WWW). Wśród użytkowników systemów bibliotecznych dużym zainteresowaniem cieszy się opracowany dziesięć lat temu (1992 r.) protokół Z39.50. Protokół ten w zasadzie standaryzuje jedynie proces wymiany danych między różnymi systemami informatycznymi (niekoniecznie bibliotecznymi) poprzez znormalizowanie języka informacyjno-wyszukiwawczego i formatu udostępniania danych. Nowelizacja Z39.50 z 1995r. wprowadziła m.in. standaryzację procesu aktualizacji danych, natomiast protokół ten nie normalizuje usług zamawiania i rezerwowania. W dalszej części artykułu omówione zostaną rozwiązania zastosowane w systemach bibliecznych SOWA i SOWA-2, które umożliwiają współpracę bibliotek poprzez Internet.

Architektura klient/serwer

Dla potrzeb systemów SOWA i SOWA-2 został opracowany protokół umożliwiający łatwą wymianę danych między użytkownikami tych systemów.

Zaproponowany protokół jest uproszczeniem Z39.50, pozwalającym użytkownikowi na połączenie się z wybranym węzłem (katalogiem) SOWA lub SOWA-2. Za pomocą tego protokołu realizowane są wszystkie usługi wymienione we wstępie. Realizacja protokołu możliwa jest dzięki wprowadzeniu do systemów SOWA i SOWA-2 nowej, opcjonalnej architektury klient/serwer.

Oprogramowanie klienta obejmuje program informacyjno-wyszukiwawczy (OPAC), program zamawiania, program retrokonwersji i program zdalnego administratora. Jest instalowane na stacjach wyposażonych w dowolny system Windows. Stacja łączy się z serwerem poprzez protokół TCP/IP.

Program informacyjno-wyszukiwawczy (klient) umożliwia połączenie z wskazanym katalogiem systemu SOWA lub SOWA-2. Dzięki temu za pomocą jednego programu uzyskuje się dostęp zarówno do katalogów książek jak i do katalogów bibliograficznych, obejmujących różne materiały. Interfejs użytkownika jest dla wszystkich katalogów jednakowy, taki jak w tradycyjnym programie systemu SOWA-2 (Windows). Podstawowym sposobem poszukiwania jest przeglądanie wg wybranego indeksu. Charakterystyczna dla SOWY technika "przewijania" została zachowana, bowiem okazuje się, że jej efektywność jest dobra, nawet w przypadku korzystania z sieci Internet poprzez wolne łącza (np. modem). Dostępny jest ponadto mechanizm zapytań (elementarnych i złożonych), realizowanych bezpośrednio przez serwer aplikacji.

Wyszukane dane prezentowane są na ekranie w formacie wybranym przez użytkownika. Można użyć m. in. formatu opisu bibliograficznego (PN) lub formatu obejmującego informacje o dostępności pozycji. Jeżeli użytkownik posiada stosowne uprawnienia, program umożliwi zdalne modyfikowanie zawartości katalogu.

Współpracujący z programem informacyjno-wyszukiwawczym klient zamawiania służy do złożenia zamówienia (jeśli pozycja aktualnie jest wypożyczona) lub zarezerwowania wskazanego egzemplarza, a także przeglądanie konta wypożyczeń, zamówień i rezerwacji.

Program retrokonwersji prezentuje na ekranie monitora obraz dwóch katalogów: zdalnego i własnego (lokalnego). Użytkownik może „otworzyć” wskazany rekord katalogu zdalnego, uzupełnić go o własne dane (np. inwentarzowe) oraz zapisać w swoim katalogu.

Program zdalnego administratora umożliwia wykonywanie niektórych czynności diagnostycznych (zatrzymywanie i restartowanie serwera aplikacji, indeksowanie plików itp.).

Niektóre usługi, w szczególności wyszukiwanie, zamawianie i rezerwowanie udostępnione są publicznie poprzez WWW. W tym przypadku instalowany jest specjalny program klienta współpracujący z serwerem HTTP.

Oprogramowanie **serwera aplikacji** (odrębne dla systemów SOWA i SOWA2) instalowane jest w bibliotece na serwerze sieci. Opracowane zostało dla różnych wariantów technicznych serwera sieci. W szczególności oprogramowanie serwera aplikacji przewidziane jest dla komputerów PC wyposażonych w dowolny system Windows (98, NT, ME, 2000, XP), Linux (Mandrake, RedHat i in.), BSD lub Netware. Serwer aplikacji korzysta z plików danych zgodnie z innymi programami działającymi w sposób tradycyjny. Dzięki temu możliwa jest równoległa eksploatacja wcześniejszych programów systemu SOWA lub SOWA-2. Dla zwiększenia bezpieczeństwa możliwe jest uruchomienie serwera aplikacji i serwera HTTP na różnych komputerach.

Format USMARC (MARC-21)

Systemy SOWA i SOWA-2 różnią się zasadniczo w zakresie stosowanego formatu opisu. Dla systemu SOWA został zaprojektowany jednolity dla wszystkich użytkowników format umożliwiający łatwe i szybkie tworzenie własnego katalogu, ale nie oparty na USMARC. Dla potrzeb wymiany danych opracowano programy importujące i eksportujące dane SOWA w formacie USMARC. Z funkcji importujących korzysta szereg bibliotek publicznych w Warszawie (Wola, Ochota, Praga Płd., Mokotów, Ursynów, Żoliborz i in.), korzystających z tzw „przejrzewiówek”.

W odróżnieniu od systemu SOWA drugi system - SOWA-2 - nie posługuje się jednym, ustalonym formatem. W każdej bibliotece instalowany jest specjalny plik opisu formatu. Oferowane są gotowe opisy różnych formatów, w tym także formatu USMARC (MARC-21). Plik opisu formatu, już po zainstalowaniu można dostosować do potrzeb konkretnego katalogu.

Przykładem instalacji SOWA-2 z formatem USMARC jest katalog centralny Biblioteki Publicznej Warszawa-Wola dostępny pod adresem (tymczasowym):

<http://www.bpwola.waw.pl/scripts/sowa/sowacgi.exe>

Na uwagę zasługuje fakt, że dane prezentowane w tym katalogu powstały przez eksport z systemu SOWA.

W ramach instalacji systemu SOWA-2 z formatem USMARC użytkownik otrzymuje formularz wprowadzania danych, który standardowo obejmuje pola i podpola stosowane przy opracowaniu książek. Dla poszczególnych pól dostępne są podpowiedzi zawierające obszerne fragmenty podręczników katalogowania w USMARC.

Plany rozwojowe

Z uwagi na duże zainteresowanie użytkowników systemów bibliotecznych protokołem Z39.50 aktualnie powstaje klient systemu SOWA umożliwiający przeglądanie i pobieranie opisów z wykorzystaniem tego protokołu. Przewiduje się wariant klienta importującego dane bezpośrednio do bazy SOWA lub SOWA-2. Dzięki temu użytkownicy tych systemów będą mogli pobierać dane z dowolnego katalogu udostępnionego poprzez Z39.50 (Horizon, Aleph, VTLS). W drugiej kolejności powstanie serwer Z39.50 dla systemu SOWA-2 z formatem USMARC.

Prace związane z Z39.50 prowadzone są równoległe z rozwijaniem rozwiązań wykorzystujących inne protokoły. W szczególności planowane jest utworzenie katalogu rozproszonego obejmującego zasoby użytkowników systemu SOWA. Katalog umożliwi wyszukanie informacji o lokalizacji oraz stanie dostępności poszukiwanej pozycji. Użytkownik katalogu rozproszonego będzie mógł złożyć zamówienie inicjujące proces wypożyczenia międzybibliotecznego. Katalog rozproszony jest budowany z serwerów aplikacji (zarówno SOWA jak i SOWA-2). Dla potrzeb katalogu rozproszonego powstaje serwer zajmujący się rozsyłaniem zapytań do poszczególnych serwerów składowych i kompletowaniem odpowiedzi. Wszystkie serwery aplikacji komunikują się poprzez protokół opracowany dla SOWA/SOWA-2.

W bieżącym roku powstanie system umożliwiający obsługę centralnego zakupu książek (gromadzenie) dla sieci bibliotek publicznych (Warszawa-Wola). System umożliwi prezentację propozycji wydawniczych przygotowanych przez bibliotekę centralną oraz składanie – poprzez Internet – zamówień dotyczących zakupu wskazanych pozycji. System powstaje na bazie SOWA-2 z formatem USMARC.

mgr inż. Leszek Masadyński
firma SOKRATES-software
producent systemów SOWA i SOWA2.
sokrates@man.poznan.pl
(0-61) 841-00-13, 847-46-90

Biblioteka Analiz

Biblioteka Analiz

to najszybszy sposób uzyskania informacji o sytuacji na rynku książki. Prowadzimy stałe badania rynku. Dysponujemy obszernym archiwum informacji o wydawnictwach i firmach dystrybucyjnych. Wydajemy dwa czasopisma – dwutygodnik „Biblioteka Analiz” i miesięcznik „Magazyn Literacki KSIĄŻKI”. Publikujemy książki branżowe – w serii „Raporty” ukazało się już 15 tytułów. Prowadzimy sprzedaż wysyłkową publikacji własnych i innych wydawnictw – w ofercie mamy kilkadziesiąt tytułów poświęconych edytorstwu.

Biblioteka Analiz

01-217 Warszawa,
ul. Kolejowa 15/17 pok. 125,
tel./fax (022) 6327606,
6327291.

redakcja@biblioteka-analiz.pl,
www.biblioteka-analiz.pl

Każda biblioteka, która zamówi prenumeratę „Magazynu Literackiego KSIĄŻKI” do końca kwietnia, otrzyma rabat 20%

pieczętka firmowa

Biblioteka Analiz

01-217 Warszawa, ul. Kolejowa 15/17 pok. 125
tel./fax (022) 6327606, 6327291.

BibliotekaAnaliz@poczta.fm

www.biblioteka-analiz.pl

Zamawiam: Prenumeratę Magazynu Literackiego KSIĄŻKI – rok (12 numerów) 99 zł
..... Prenumeratę Biblioteki Analiz – rok (26 numerów) 600 zł

Upoważniam Bibliotekę Analiz do wystawienia faktury VAT bez mojego podpisu.

Nazwa firmy:

Adres:

NIP: Data i podpis:

Notes

wydawniczy

20%

RABATU

NA PRENUMERATĘ
DLA CZYTELNIKÓW
CZASOPISM **SBP**

Adres redakcji: 02-916 Warszawa, ul. Okrężna 3,
tel. (0-prefiks-22) 642 27 66, 642 27 68, 642 27 69,
fax (0-prefiks-22) 642 95 53,
www.notes-wydawniczy.pl
e-mail: redakcja@notes-wydawniczy.pl

Wyslij ten kupon
na adres Redakcji
"NW"

10 000 bibliotek czeka na Twoją

R E K L A M Ę

wydawniczy
Notes

WYDAWNICTWO
SBP

20% rabatu

Promocyjna sprzedaż powierzchni reklamowej

Zamów reklamę w „Notesie Wydawniczym”
oraz w „Poradniku Bibliotekarza” i „Bibliotekarzu”,
a na każdą z nich otrzymasz rabat, jakiego Tobie nikt inny nie da...

W przypadku większych zamówień,
rabat dla Ciebie wzrośnie jeszcze bardziej...

Szczegółowe informacje pod numerami telefonów: „Notes Wydawniczy”: (0-prefiks-22) 642-27-66, 68, 69
oraz „Poradnik Bibliotekarza” i „Bibliotekarz”: 0-prefiks-22 827-52-96

Warunki prenumeraty „Poradnika Bibliotekarza” i „Bibliotekarza”

„RUCH” S.A.

Wpłaty na prenumeratę przyjmowane są tylko na okresy kwartalne. Cena prenumeraty krajowej na II kwartał 2002 r. wynosi 24 zł, a cena prenumeraty ze zleceniem dostawy za granicę jest o 100% wyższa od krajowej.

1. Prenumerata krajowa:

- Przedpłaty na prenumeratę przyjmują jednostki kolportażowe „RUCH” S.A. właściwe dla miejsca zamieszkania. Termin przyjmowania wpłat na prenumeratę krajową i zagranicą do 5 każdego miesiąca poprzedzającego okres rozpoczęcia prenumeraty.

2. Prenumerata zagraniczna:

- Wpłaty przyjmuje jednostka „RUCH” S.A. Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy na konto: PKO S.A. IV O/Warszawa nr 12401053-40060347-2700-401112-005 lub kasa Oddziału.
- Informacji o warunkach prenumeraty udziela ww. Oddział – 01-248 Warszawa, ul. Jana Kazimierza 31/33. Tel: (prefiks) (0-22) 53-28-731, 53-28-816, 53-28-819, 53-28-820,
- infolinia 0-800-1200-29, w internecie <http://www.ruch.pol.pl>
- Adres do korespondencji: „RUCH” S.A. O.K.D.P., ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa.

POCZTA POLSKA

1. Przyjmowanie przedpłat od prenumeratorów, we wszystkich urzędach pocztowych w całym kraju w terminach:

- a. do 25 listopada – na prenumeratę realizowaną od 1 stycznia następnego roku,
- b. do 25 lutego – na prenumeratę realizowaną od 1 kwietnia bieżącego roku,
- c. do 25 maja – na prenumeratę realizowaną od 1 lipca bieżącego roku,
- d. do 25 sierpnia – na prenumeratę realizowaną od 1 października bieżącego roku.

Urzędy pocztowe właściwe dla miejsca zamieszkania lub siedziby prenumeratora przyjmują przedpłaty odpowiednio:

- a. do 30 listopada – na prenumeratę realizowaną od 1 stycznia następnego roku,
 - b. do końca lutego – na prenumeratę realizowaną od 1 kwietnia bieżącego roku,
 - c. do 31 maja – na prenumeratę realizowaną od 1 lipca bieżącego roku,
 - d. do 31 sierpnia – na prenumeratę realizowaną od 1 października bieżącego roku.
- Przedpłaty na prenumeratę są przyjmowane przez listonoszy i doręczycieli (od osób niepełnosprawnych w miastach) od wszystkich mieszkańców wsi i małych miasteczek gdzie dostęp do urzędu pocztowego jest utrudniony.
 - Prenumerata prasy obejmuje pełne okresy kwartalne.
 - Wpłaty na prenumeratę są przyjmowane bez pobierania dodatkowych opłat, bez obowiązku wypełniania blankietów wpłat.
 - Zaprenumerowane egzemplarze są doręczane do miejsca zamieszkania prenumeratora lub jego siedziby bez pobrania dodatkowych opłat.

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

Prenumeratę można również zrealizować w **Dziale Promocji i Sprzedaży Biura ZG SBP**, Al. Niepodległości 213, 02-086 Warszawa, tel: (prefiks) (0-22) 825-50-24.

WYDAWNICTWO

**DO WSZYSTKICH TYCH,
KTÓRZY SIĘ KSZTAŁCĄ LUB DOSKONAŁĄ**

WYDAWNICTWO

Życzymy Wam sukcesów. Pamiętajcie o tym, że:

WYDAWNICTWO SBP

jest dla Was. Publikujemy większość literatury, która będzie potrzebna w trakcie studiów. Autorami tych książek są Wasi obecni i przyszli wykładowcy, sprawdzeni dydaktycy i naukowcy. Co roku wydajemy kilka pozycji książkowych z myślą o studentach. Także dla Was wydajemy:

CZASOPISMA

BIBLIOTEKARZ. Indeks 352624. Miesięcznik o charakterze fachowym i naukowym. Ukazuje się od 1929 r. Czasopismo wydawane przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich oraz Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy.

PORADNIK BIBLIOTEKARZA. Indeks 369594. Miesięcznik instrukcyjno-metodyczny. Ukazuje się od 1949 roku. Czasopismo wydawane przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.

ZAGADNIENIA INFORMACJI NAUKOWEJ. Od 1993 roku czasopismo jest wydawane przez Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego oraz Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, jako półrocznik.

WYDAWNICTWO

Dział Promocji i Kolportażu
02-086 Warszawa
Al. Niepodległości 213
tel. (0-prefiks-22) 825-50-24
(0-prefiks-22) 608-28-26

WYDAWNICTWO

Pod tym adresem i telefonem
przyjmujemy zamówienia pisemne lub telefoniczne.
Także faksem **fax (0-prefiks-22) 825-53-49**

Oferujemy Państwu sprzedaż wysyłkową oraz sprzedaż odręczną w dwóch punktach: Warszawa: – ul. Konopczyńskiego 5/7 oraz w Dziale Promocji i Kolportażu Al. Niepodległości 213.

Staramy się – zważywszy na status materialny środowiska bibliotekarskiego – utrzymywać ceny na poziomie niskim i średnim a część pozycji wydajemy na zasadzie *non profit*. Z każdym rokiem nasza oferta jest bogatsza.

WYDAWNICTWO

**KUPUJĄC U NAS WSPIERASZ
POLSKIE BIBLIOTEKARSTWO**

WYDAWNICTWO

